

Nu Uwe Keizerlijke Majesteit en Uwe Hoogheden een eenvoudig antwoord wensen, Geef ik een antwoord zonder talmen of omhaal, en wel zo:

“alleen getuigenissen van de Heilige Schrift of overtuigende bewijzen kunnen mij in het ongelijk stellen. Want ik geloof noch de paus, noch de concilies alleen, omdat het zonneklaar is dat zij zich herhaaldelijk hebben vergist en zichzelf hebben tegengesproken. Ik kan alleen overwonnen worden door de Heilige Schriften die ik heb aangehaald.

En aangezien mijn geweten gevangen is in Gods Woord,

kan ik en wil ik niets herroepen, omdat het bezwaarlijk, onheilzaam en gevaarlijk is om tegen het geweten in te handelen. De concilies kunnen dwalen en hebben gedwaald, dat is zonneklaar en ik zal het Bewijzen.

God moge mij te hulp komen. Amen. Hier ben ik.”

Dr. MAARTEN LUTHER

CITATEN UIT DE TAFELGESPREKKEN

Gehouden in 1529-1535, 1536-1539 en 1540-1546

INHOUD

Luthers 'Tafelgesprekken' en humor

- I Het woord van God
- II Gods werken en voorzienigheid
- III De Heere Jezus Christus
- IV Over de Heilige Geest
- V Over de zonde
- VI De vrije wil
- VII De Catechismus
- VIII Wet en Evangelie
- IX Het rechtvaardig geloof
- X Het gebed
- XI Van de christelijke kerk
- XII Het Predikambt
- XIII Over de duivel en zijn werken
- XIV Over de bestrijdingen en vertroosting
- XV Luthers strijd met de sekten
- XVI Van de ware godsdienst
- XVII De overheid
- XVIII Verschillende onderwerpen
- XIX Luthers reis naar de Rijksdag te Worms
- XX Van dood en eeuwigheid
- XXI Luther over het huwelijk
- XXII Nog enkele uitspraken van Luther

Luthers 'Tafelgesprekken' en humor¹

De behoefte van Luther aan gezelligheid, alsook zijn uitnemende aanleg daarvoor, kwamen op een bijzonder gunstige wijze aan het licht in de kring van zijn tafelgenoten. Voortreffelijk weerspiegelden de beroemde tafelgesprekken deze karaktertrek. Het huis van Luther en Käthe was, zoals reeds is vermeld, in de beste zin van het woord een gastvrij huis; een schuilplaats voor verdrevenen en zwervers, een toevluchtsoord voor wie raad en troost behoeften, een plaats ter verkwikking voor vrienden van nabij en ver. Aan de tafel van Luther verzamelden zich met de huisgenoten in engere zin, die wij reeds leerden kennen, met nichten en neven, aan wie de grootmoedige huisvader en zijn gelijkzinnige Käthe een tehuis verschafte, nog een groot aantal andere personen, jonge lieden en jonge magistraten, dikwijls ook de vrienden uit Wittenberg, en niet zelden buitenlandse gasten van allerlei soort. Wij kunnen ons van dit leven en van deze bedrijvigheid niet een geheel juiste voorstelling vormen. Slechts een naar ziel en geest zo door en door gezonde natuur, als die van Luther, kon deze drukte verdragen. Ja, Luther voelde zich in deze levendige, vrolijke sfeer echt thuis.

Maar wanneer wij over de "tafelgenoten" van Luther spreken, dan verstaan wij daaronder niet de groep van hen, die in zijn huis onderdak genoten en aan zijn tafel aten. Wij verstaan daaronder een kleinere kring van huisgenoten, die naar mate dat de avondbezoeken van Wittenbergse vrienden toenamen steeds groter werd. In deze kring van huisgenoten moeten wij de mannen zoeken, die de zogenaamde "Tafelgesprekken" hebben opgeschreven.

Het nieuwste onderzoek deelt de tafelgenoten, van wie de opgeschreven tafelgesprekken ons bewaard gebleven zijn, in drie groepen, die de jaren 1529-1535, 1536-1539 en 1540-1546 omvatten. Ze beslaan 6 grote volumes. Wij moeten ervan afzien om de rij van ongeveer twaalf mannen nader te leren kennen, die als opschrijvers van de tafelgesprekken van de grote man zeer beroemd geworden zijn. Wij noemen slechts enkele namen, die wij ook al eerder tegen gekomen zijn, of nog zullen tegenkomen: Cordatus, Dietrich, Schlagenhausen en Weller, Lauterbach, Mathesius en Aurifaber. De eerste, die opschreef wat hij uit de mond van Luther te horen kreeg, was Cordatus. Hij was op verzoek van Luther van Zwickau naar Wittenberg gekomen, waar hij herhaaldelijk geweest was. De zeven jaar oudere man, die van Hus afstamde, was een trouw aanhanger van de reformator. Luther moet eens gezegd hebben: "Wanneer ik in het vuur moest gaan, dan zou Dr. Pommer tot aan de vlam meegaan, maar Cordatus zou er midden in gaan."

Cordatus is enige weken na Luther gestorven als superintendent te Stendal. Toen hij begon met de woorden van Luther op te schrijven, zonder daaruit een keuze te doen, ontmoette dit bij Melancton die het notitieboek eens in handen kreeg, terecht verdenking. Melancton schreef op de rand naast de aantekeningen het Latijnse vers:

"Omnia non prodest, Cordate, inscribere chartis, sed quaedam tacitum dissimulare decet."

---

¹ "*Martin Luthers Tischreden*", diverse uitgaven. *Dr. Martin Luther Werke*. 1529-1530. Herman Böhlhaus Nachfolger; Weimar Ausgabe, 1934. *Keur uit de Tafelgesprekken*, uit het Duits samengesteld en vertaald door Ds. H. STOLK, Ned. Herv. predikant te Scheveningen, 1ste druk verschenen bij J.P. van den Tol te Dordrecht. Paul Scheurlen, *Luther onze huisvriend*. Uitgave 1ste druk 1923, geïll. Nieuwe druk: De Banier. *Luther en het gereformeerd protestantisme*; door Diverse auteurs. UITGEVERIJ BOEKENCENTRUM B.V., 's-GRAVENHAGE, 1982. Luther, belofte en ervaring, Dr. W. van 't Spijker. Oosterbaan & le Cointre BV, Goes, 1983. *Leven en bedrijf van Dr. M. Luther*, B.T. Weddik, Amsterdam, 1838

In het Nederlands:

"Het heeft geen nut, Cordatus, om alles op papier te schrijven, maar 't past, dat enk'le zaken maar stil verborgen blijven."

Toch ging Cordatus rustig verder, omdat geen uitdrukkelijk verbod van Luther hem dat verhinderde. En wel met zulk een ijver, dat zijn licht ontvlambaar gemoed in opwinding geraakt, wanneer Käthe zich terecht de opmerking veroorloofde: "Waarom zit ge maar onophoudelijk te schrijven, en eet je niet?"

De laatste tafelgenoot in het Zwarte Klooster was Johan Aurifaber, die in 1575 als predikant te Erfurt is gestorven. Hij was tevens de eerste, die onder het motto "Verzamelt de overgeschoten brokken, opdat er niets verloren ga" een boek met meer dan 3000 nummers van tafelgesprekken uitgaf. Ondanks zijn ijverige zorg voor deze publicatie, kan men haar toch het verwijt van een zekere ordinairheid niet geheel besparen.

Hoewel hij het opschrijven niet belette, waren zulke publicaties niet in de geest van Luther. Hij had verzocht, dat men noch gedurende zijn leven, noch na zijn dood iets zou uitgeven van zijn gedachten, die men "met list ontvreemd of gestolen had", of "die, wanneer hij gestorven was, al eerder aan iemand meegedeeld" waren. Dat men daaraan geen gevolg heeft gegeven, mogen wij als een geluk beschouwen. Weliswaar hebben de opschrijvers, zoals bewezen is, veel verkeerd begrepen. Ook kan men zich, als men kwaadwillig is, uit zulke uitspraken, bij bepaalde gelegenheden gedaan, zelfs van een groot man een totaal verkeerd beeld vormen, en de vijanden van Luther hebben in dat opzicht tot in onze dagen het onmogelijkste tot stand gebracht.⁸³ Maar onze verering en liefde voor Luther wordt door de tafelgesprekken niet getemperd, maar eerder hartelijker. Daarin zien wij de grote man in zijn eenvoudig huiselijk leven en zijn geheel onbevangen omgang met zijns gelijken. De natuurlijkheid en de openhartigheid van Luther, waaraan elke geveinsdheid vreemd en volkomen tegengesteld was, kwamen in de kring van zijn tafelgenoten volledig tot ontplooiing. Daar kon hij zich onbekommerd laten gaan en zijn dikwijls zo bezwaarde geest wat ontspanning gunnen. Zo zette hij ook een stempel op de gehele kring en genoot hij een zeer hoog aanzien, dat elk hem gewillig en als vanzelf waardig keurde.

Hoe het aan de tafel van Luther toeging, wanneer de gastheer zijn vrienden om zich heen verzameld had, daarvan geeft ons Mathesius, die jarenlang tot de tafelgenoten behoorde, een zeer aanschouwelijk beeld. "Dikwijls", zo zegt hij, "kwam Luther met diep-ernstige gedachten aan tafel, soms nam hij gedurende de gehele maaltijd zijn oude klooster-stilzwijgen in acht, zodat er aan tafel geen woord werd gehoord. Dan waagde niemand het om hem te storen. Maar dit zwijgen kan nooit lang geduurd hebben. Wanneer Luther uit zijn overpeinzingen ontwaakte, wanneer hij het gesprek met ons op gang wilde brengen, dan gaf hij er gewoonlijk de stoot toe door te vragen: 'Wat voor nieuws is er?'"

Die eerste aansporing lieten wij voorbijgaan.

Wanneer hij dan weer opnieuw begon: 'Gij prelaten, wat voor nieuws is er in het land?' dan begonnen de ouden aan de tafel te spreken, en brachten het een en ander te berde. Wanneer het "gebabbelen" begon, dan droegen ook de anderen hun deel daaraan bij. Zonder dwang hield Luther de teugels van het gesprek in handen. Voor de beurt spreken duldde hij niet, en bij gelegenheid maakte hij de opmerking, dat de gasten waren als de letters van het alfabet. Sommigen zijn de klinkers, die het woord voeren; anderen de medeklinkers, die voor een deel meespreken; maar de jongeren zijn de stomme letters, die behoren te zwijgen. Wanneer de gastheer het woord nam, dan gaf hij door zijn levendigheid en geestelijk overwicht aan het gesprek een hogere wending. Volstrekt niet met een geleerde opdringerigheid, die de anderen

slechts tot toehoorders zou gemaakt hebben, maar met de vaderlijke wijsheid en waardigheid, die zich altijd als vanzelf doet gelden.

Eigenaardig is de taal, waarin het gesprek gewoonlijk werd gevoerd. Zoals dat op de grensscheiding tussen de middeleeuwen en de nieuwe tijd begrijpelijk is, was deze een mengelmoes van Latijn en Duits, en ook voor de vrouwen waren de voornaamste Latijnse uitdrukkingen niet geheel onbegrijpelijk."

Het paste geheel bij de opgeruimde ongedwongenheid, die met alle behoorlijke orde in dit gezelschap heerste, wanneer de tijdsomstandigheden de aanknopingspunten vormden. Gebeurtenissen in het kerkelijk of staatkundig leven uit die tijd waren de aanleiding, of ook dingen uit het dagelijks leven, reisherinneringen, ingekomen brieven. Daarmee in overeenstemming is ook de inhoud van de tafelgesprekken buitengewoon verschillend. Het gaat over kerk en school, huwelijk en gezin; er wordt gesproken over de keizer en over de paus, over de duivel en over de jongste dag, over aanvechting en over het gebed, en over vele andere onderwerpen.

Nu eens spreekt Luther over de moedermelk en zegt: "Zij is de beste en het gezondst. Daarom is het hardvochtig en onnatuurlijk, als een moeder haar kind deze onthoudt. Tenzij dan, dat zij niet anders kan, in dat geval is het: nood breekt wet." Dan weer geeft hij een diepzinnige verklaring van een Schriftplaats, die zijn gedachten bezig houdt.

Op andere inzichten gaat hij bereidwillig in en hij duldt ook tegenspraak. Want deze "bestormer" van de paus wil immers zelf geen onfeilbare paus zijn. Hij is alleen onverbiddelijk, wanneer zijn geweten hem gebiedt om het allerheiligste te beschermen. En voor de toon, die in overeenstemming was met het "plompe tijdperk", ja menigmaal bruuft en ruw, is kenmerkend wat Mathesius ons uit een ervaring van vele jaren meedeelt. "Hij (Luther) spreekt ook geen kwaad van de mensen, zoals hij tevens een vijand was van hen, die afwezigen belasterden. Het zijn echte varkens, zei hij dikwijls, die in de tuin op de rozen en viooltjes geen acht geven, en slechts hun snuit in het vuil steken. Dat doen de kwaadsprekers ook. Aan de deugden van grote mannen schenken zij geen aandacht. Maar wanneer zij een fout of een vlek bij iemand opmerken, dan zijn zij gewoon om die breed uit te meten, of er goed van te smullen."

Hij, die dit meedeelt, achtte zich gelukkig, dat hij eens tot de tafelgenoten van Luther behoort heeft. En zoals het hem verging, zo verging het ook anderen. Hun dankbaarheid jegens de bijzondere man kon niet uitgeblust worden. Luisteren wij naar één van hen, Hieronymus Bezold: "Mijn smart", klaagt hij na de dood van Luther, "wordt groter bij de herinnering aan de buitengewoon aangename omgang met hem, die zo vol vriendelijkheid, liefde, en natuurlijke welwillendheid was. Ik zal deze tijd van mijn leven nooit uit mijn herinnering kunnen wegwissen, en in die eeuwigdurende omgang, wanneer wij hem zullen weerzien, zal ik hem eeuwig danken voor zijn vaderlijke liefde."

De tafelgesprekken van Luther zijn niet alleen van grote betekenis voor de beschrijving van de kerkelijke en culturele geschiedenis van de tijd der Reformatie, maar zij geven ons ook een aanschouwelijk en levendig beeld van de man, die wij eerst dan recht kennen, als wij hem niet slechts gadeslaan op het openbare schouwtoneel van de wereldgeschiedenis, maar hem ook naderbij komen in zijn intiem huiselijk leven.

Wat Luther in dit bonte en afwisselende gezelschap van zijn tafelgenoten gesproken heeft, dat was ook meestal de specerij bij de ongetwijfeld vaak zeer eenvoudige maaltijd. Luther was namelijk bepaald matig in zijn eten en drinken. Wel beklagt hij de "martelaar, wiens vrouw en dienstbode niets van koken af weten", wel noemt hij Käthe zijn "aartskokkin", maar hij had persoonlijk weinig nodig, hij maakte weinig gebruik van wat aan tafel genoten werd. Op

grond van de zeer nauwkeurige kennis, die hij had van zijn vriend, zegt Melancton van hem: "Ofschoon niet klein en geenszins zwak van lichaam, was hij toch, waarover ik mij dikwijls verwonderd heb, zeer matig in spijs en drank. Ik heb gezien, hoe hij, volkomen gezond, vier dagen achtereen niets at en dronk. Ook heb ik dikwijls gezien, hoe hij vele dagen lang met wat brood en haring genoeg nam." Zo deelt ook Mathesius mee: "Hoewel hij een behoorlijk lichaam had, at en dronk hij weinig en zelden wat bijzonders, en nam hij met gewoon voedsel genoeg." "Met lekkere hapjes", zo zegt Luther zelf, "doet men mij geen plezier. Men behoeft er mij niet mee te vereren. Ik ben tevreden met een zuiver, goed, gewoon en huiselijk maal."

Met dankbare vreugde geniet hij de gaven van de Schepper. De prachtige, edele vruchten, die hij graag eet, herinneren hem aan de Gever daarboven. Toen eens na de maaltijd druiven, noten, en perziken op de tafel werden gezet, en allen met smaak daarvan aten, sprak hij: "Wat zegt de Heere, onze God daarboven in de hemel er wel van, dat wij hier Zijn goed zo zitten op te maken? Welnu, Hij heeft ze geschapen, opdat wij ze zullen gebruiken, en Hij eist verder niets van ons dan te erkennen, dat het Zijn goederen zijn, en dat wij ze met dankzegging genieten."

Een geschenk van honderd prachtige oranjeappelen brengt hem ertoe om met een vrolijk hart aan de heerlijke toekomst te denken: "Heere God, wat zult Gij eenmaal uw lieve kinderen geven, die U en uw lieve Zoon liefhebben. Laten wij, lieve kinderen, onze God blijven dienen. Hij bewaart ons deel voor ons, en zal ons nog wat beters geven." Tevredenheid en een dankbaar hart maken ook hem rijk, die weinig bezit.

Hoe blij is Luther met wat zijn huisvrouw uit haar kleine visvijver op tafel kan brengen: "Käthe, je beleeft meer genoeg van die weinige vissen dan menig edelman, die vele grote en kleinere vijvers afvist, en enkele honderden hoeveelheden vis vangt. Ach, gierigheid en eerzucht maken, dat wij wat God heeft geschapen niet op een goede manier en met lust kunnen genieten. Menig gierigaard zit daar en leeft in grote weelde, hij heeft van alles in overvloed, en kan er toch niet met lust van genieten, en hij heeft er geen nut van. Er staat geschreven: 'De goddeloze zal de heerlijkheid van God niet aanschouwen': ja, hij kan die ook niet uit de schepselen leren kennen. Want God giet ze te veel over ons uit, en omdat het zo gewoon is, geeft men er geen acht op; wanneer het iets zeldzaams was, dan zou men het van meer waarde achten."

Met beslistheid treedt Luther op tegen onmatig drinken. Zijn innerlijke vrijheid veroorlooft hem wel de uitspraak: "Als onze Heere God het mij kan kwijtschelden, dat ik Hem wel 20 jaar met het houden van de mis gekruisigd en gekweld heb, dan zal Hij het mij ook wel ten goede houden, dat ik zo nu en dan een goede dronk doe op Zijn eer; laat de wereld het uitleggen, zoals zij wil." En, zo vernemen wij van Mathesius, "wanneer hij des avonds niet goed kon slapen, dan moest hij een slaapdrankje nemen." Maar van hem is ook het woord: "Die voor het eerst bier gebrouwen heeft, hij was een pest voor Duitsland."

Ook betreurt hij het, dat het brouwen van bier de gerst vernietigt, en vast staat: "Wanneer wij wat matiger waren en de kosten konden besparen, die jaarlijks aan het onmatig drinken van bier en wijn worden besteed, dan zouden wij veel meer geld en goed bezitten." Hij bezigt een sterke uitdrukking tegen het drinken, de volkszonde van Duitsland: "Elk land zal wel zijn eigen duivel hebben: Italië de zijne, Frankrijk de zijne, maar onze duivel zal wel een stevige wijndrinker zijn, en hij moet wel "zuiper" heten, daar hij zulk een brandende dorst heeft, dat die met het drinken van zoveel wijn en bier niet geblust kan worden. En als die eeuwige dorst, de plaag van Duitsland, blijvend zal zijn, dan zie ik de jongste dag met bezorgdheid tegemoet."

TAFELGESPREKKEN

I HET WOORD VAN GOD

1. De Heilige Schrift is als een zeer groot en uitgestrekt bos, waarin veel bomen staan van allerlei soort, waarvan men allerlei fruit en vruchten kan plukken.

Wat vindt men zo al niet in de Bijbel? Rijke troost, onderwijs, vermaning, waarschuwing, belofte en bedreiging ook. Toch is er geen boom in deze boomgaard, of ik heb er aan geschud of er een paar appels of peren van gekregen.

2. Dat de Bijbel Gods Woord is.

Luther toonde eens aan, dat de Bijbel het Woord van God is, en sprak: “Al wat er is en hoe het in de wereld is, ook hoe het gaat en staat, is ons in het scheppingsverhaal van Mozes beschreven; en zoals God het geschapen en gemaakt heeft, bestaat het nog. Wel hebben velen dit boek willen verdelgen en uitroeien; koningen en keizers in de oudheid hebben er vreselijk tegen gewoed. En met welk resultaat? Zij zijn zelf te gronde gegaan, terwijl de Bijbel nog onveranderd bestaat.

Wie beschermt dit boek toch? Niemand dan God Zelf, die er de Auteur van is. Daarom zijn de duivel en de wereld zo vijandig. De duivel heeft zeker wel veel goede boeken in de kerk vernietigd, evenals hij heiligen, die ons onbekend zijn gebleven, heeft gedood. Maar de Bijbel moest hij laten bestaan.

De werken van Homerus, Vergilius en andere voorname boeken, zijn oude geschriften, maar niets kan vergeleken worden met de Bijbel.

3. Waarin de Bijbel van andere boeken verschilt.

De Heilige Schrift is vol van goddelijke gaven en deugden.

De boeken van de geleerde heidenen weten niets van geloof, hoop en liefde. Zij gaan alleen uit van het tegenwoordige, zoals men dat kan gevoelen of bevatten met het verstand, maar Godsvertrouwen en hopen op de Heere is er niet bij. Daarvan spreken wél de Psalmen en het boek Job, die over geloof, hoop, geduld en gebed handelen. In één woord: De Heilige Schrift is Gods troostboek in alle aanvechtingen. Want zij leert van geloof, hoop en liefde heel wat anders dan het verstand daarvan kan begrijpen. En als het ons slecht gaat, leert zij, dat dèze deugden uit moeten stralen en dat op dit arm, ellendig leven een ander en eeuwig leven volgen zal.

4. Dat de Bijbel het hoofd van alle kunsten is.

“Laat ons”, sprak Luther eens, “de Bijbel niet verliezen, maar hem met vlijt en in de vreze Gods lezen en prediken; want zolang de Bijbel er is en recht verklaard wordt, loopt alles goed van stapel. Want hij is het hoofd en de keizer onder alle wetenschappen en kunsten”.

5. Dat Gods Woord niet te doorgronden is.

“Wij zullen,” — sprak Luther — “in de Bijbel wel altijd leerlingen blijven; hoe veel wij er ook uit kennen en verstaan, het komt nog nauwelijks tot het A.B.C. en zelfs dan kennen wij nog niet goed. Wie kent zichzelf zo geheel, dat hij weet, hoe diep de erfzonde in ons hart geworteld is en hoe door en door verdorven het er van binnen uitziet? Zo is Gods wil ook veel te hoog dan dat wij die met onze vijf zintuigen zouden kunnen bevatten. Of liever: wie begrijpt alleen maar deze éne tekst: 1 Petr. 4: 13: *Wees vrolijk in droefheid, dat gij met*

Christus lijdt (gemeenschap hebt aan Zijn lijden)? In deze woorden² leert de Heilige Geest ons door Petrus, dat wij zelfs in de grootste angst en nood moeten vrolijk zijn en gelijk de kinderen de roede kussen. Hoe dwaas is de mens, die Gods Woord aan zijn verstand wil onderwerpen en zo koud is voor de waarachtige godsdienst. Terwijl bij de heidenen oude en jonge vrouwen met hun haren de tempels van hun goden schoonvegen!

Op een andere keer sprak Luther: Gods Woord is niet te doorgronden en ook de geleerde godgeleerden begrijpen niet één woord uit de Bijbel geheel, omdat het woorden zijn van de Heilige Geest. Alleen de wedergeborene begrijpt er iets van, maar nog niet het tiende gedeelte. En ofschoon ik zelf een oud doctor in de Heilige Schriften ben, zo ben ik nooit verder gekomen dan het begin en begrijp ik zelfs *de Tien Geboden, de Geloofsartikelen en het Gebed des Heeren* niet eens goed. Ook leer en studeer ik nog elke dag uit de Catechismus, met mijn zoon Hans en mijn dochtertje Magdalena.

Om een voorbeeld te geven: Wie begrijpt ook maar een weinig van het eerste woord uit het Gebed des Heeren, als wij zeggen: “*Die in de hemelen zijt*”? Want als ik deze woorden begrijp en geloof: God, die 't al geschapen heeft, is mijn Vader, dan staat het bij mij vast, dat ik dan ook een heer des hemels en der aarde ben; alles is het mijne: Christus is mijn broeder, Gabriël mijn knecht en Rafaël³ mijn geleider; ja alle engelen zijn mijn dienaren, uitgezonden door mijn hemelse Vader, om mij te behoeden, dat ik mijn voet niet aan één steen stoot. Maar als dit geloof eens op de proef gesteld wordt, als onze Vader in de hemel ons in de gevangenis laat werpen of toelaat, dat wij verdrukt worden, dan ondervinden wij, hoe goed wij dit woord hebben begrepen en hoe groot onze zwakheid wel is. Dan faalt ons geloof en wij vragen: Zou het wel waar zijn, wat in de Heilige Schrift staat? Die eenvoudige woordjes: “uw” en “ons” zijn het moeilijkst voor ons te begrijpen, zoals ook duidelijk blijkt uit dit woord: Ik ben de Heere uw God. Het is een waar wonderwerk, de Heilige Schrift te verstaan.

6. Wie het wèl verstaan.

Hij sprak eens: “De wijzen in eigen oog en de groten van deze wereld verstaan Gods Woord niet, maar de geringen en eenvoudigen,” zoals Jezus zegt: “*Ik dank U, Vader! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt ze aan de kinderkens geopenbaard.*” En, vervolgde Luther: Gregorius heeft het goed begrepen, toen hij zei: “De Heilige Schrift is een water, waardoor een olifant zwemmen moet, maar een schaap kan er op zijn pootjes door.”

7. Toekomstig gebrek aan trouwe predikers.

Binnenkort zal er een zó groot gebrek aan predikanten komen, dat men de tegenwoordige als uit de grond zou willen opgraven. Dan zullen de Rooms en de boeren⁴ die nu onze predikers zo plagen, zien wat zij gedaan hebben. Want geneesheren en rechters zijn er allicht genoeg; maar men moet wel tweehonderd predikanten hebben tegen één rechtsgeleerde. Ieder dorp en gehucht moet zijn eigen predikant hebben. Onze genadige leer, de keurvorst van Saksen, heeft in zijn hele land niet meer dan twintig rechtsgeleerden nodig, maar er moeten meer dan achttienhonderd predikanten zijn. En hoe die te vinden?

8. De vervolging van het Woord Gods heeft weinig resultaat.

---

² Volgens Luthers vertaling; (noot v. d. vertaler).

³ Rafaël is de naam van een engel, die o.m. voorkomt in het boek Tobias. (noot v.d. vertaler).

⁴ Denk aan de boeren-opstand. (noot v. d. vertaler).

“De vervolging van Diocletianus⁵,” — sprak Luther eens —, “was zo hevig, dat het scheen, dat hij alle christenen zou uitroeien.

Eens liet hij twaalfduizend christenen tegelijk ombrengen en dacht op deze wijze alle anderen af te schrikken. Maar allengs werd zijn grote rijk zo ontvolkt, dat men boeren noch ambachtslieden meer overhield. Toen spraken wijzer mannen tot hem: “Met wreedheid wint u niets. Van tweeën één: Of U moet het Evangelie vrij laten verkondigen, òf U moet het U getroosten, dat uw land woest en ledig wordt.”

Toen Diocletianus zag, dat hij met al zijn moorden en worgen niets vorderde, werd hij bang, dat een straf uit de hemel over hem komen zou, en daar hij vreesde voor zijn eigen leven, legde hij de kroon neer en werd tuinier. Zo verloor hij zijn rijk en tevens werden de verdrukte christenen in vrijheid gesteld.

Zo geloof ik ook, — sprak Luther, — dat onze keizer Karel V al zijn landen zal verliezen, als hij iets tegen het Evangelie onderneemt. Dr. Johan Pommer heeft mij eens verteld, dat op het raadhuis te Lübeck een oude kroniek ligt, waarin deze profetie wordt gedaan: “Omstreeks het jaar 1550 zal in Duitsland een grote godsdienstoorlog uitbarsten, en omdat de keizer zich daarmee zal willen bemoeien, zal hij alles wat hij heeft, verliezen⁶.”

9. Verachting van het Woord.

Waar Gods Woord wordt veracht, gaat de ware godsdienst verloren. Zo zal het met Duitsland gaan, dat nu Gods Woord durft verwerpen. Nog schijnt het heldere licht van het Evangelie, maar er zal een grote duisternis volgen. Het Evangelie zal niet meer van de preekstoel verkondigd worden. Spoedig daarna zal het oordeel zijn.

10. Over de zekerheid van het Woord.

Vóór alles, zei Luther, moeten wij weten, of onze leer naar Gods Woord is; want als wij dat weten, kunnen wij staat maken op haar en behoeven wij niet bang te zijn, dat de duivel ons haar kan ontroven. En ook de wereld vermag niets tegen de zuivere leer. Ik voor mij dank er God voor, dat ik in mijn hart vast overtuigd ben, dat mijn leer overeenstemt met Gods Woord en daarom heb ik ook alle ander geloof, hoe het zich ook noeme, uit mijn hart verbannen. Wel vecht de satan mij soms aan met de bijtende vraag: Denkt u dan alleen het Woord Gods recht te verstaan? Begrijpen al die anderen er niets van? Al wat sinds jaren in de kerk werd geloofd en verkondigd, dat werpt u óm als totaal verkeerd en u komt met een nieuwe leer.

In zulk een strijd moet men vast in zijn schoenen staan en ten volle overtuigd zijn, dat wat men leert, Gods eigen Woord en de eeuwige waarheid is en al wat die waarheid weerspreekt, is van de duivel. Dat alleen geeft kracht, om te betuigen: Bij deze waarheid blijf ik, ook al zou de hele wereld tegen mij opstaan.

Want God kan niet liegen; daar is Zijn Woord, dat niet dwalen kan en dat zelfs niet door de poorten van de hel overwonnen kan worden en daarbij heeft God mij deze troost gegeven, zeggende: “Ik zal U toehoorders geven, die uw getuigenis zullen aannemen. Ik zal voor u zorgen en over u waken; blijf u slechts trouw aan Mijn Woord.”

Men moet zeker zijn, dat zijn leer de eeuwige waarheid is, maar dan ook niet vragen naar het oordeel van mensen. En ons geloof moet vast zijn in Christus, om vrede te geven. Petrus zegt: “*Wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is.*”

Wilt u zalig worden, dan moet Gods Woord voor u zó vast zijn, dat al spraken alle mensen

---

⁵ Romeins keizer van 285-305, bekend door de laatste van de tien grote Christenvervolgingen, (n.l. van 303-305), die door het gehele rijk woedde. (noot v. d. vertaler).

⁶ Hetgeen letterlijk gebeurd is (noot v. d. vertaler).

anders en al wilden zelfs de engelen u aan het twijfelen brengen, u nochtans staande blijft en zegt: Toch weet ik, dat Gods Woord waar is.

En eens sprak hij: Ik begeer alleen Gods Woord en verlang noch wondertekenen noch gezichten, ja ik zou ook geen engel vertrouwen, die mij iets anders leerde, want zéker is het Woord en het heeft nooit gefaald.

11. De verhevenheid van Gods Woord.

De majesteit en heerlijkheid van Gods Woord is onuitsprekelijk, en wij kunnen God nooit genoeg daarvoor danken. Het menselijk verstand denkt als volgt: Om God de Heere, de Schepper van hemel en aarde te horen, zou ik naar het eind van de wereld moeten lopen. Maar God spreekt tot u door Zijn dienstknechten, predikers en leraren, die u dopen, onderricht geven, onderwijzen en u de vergeving van zonden prediken door het geheimenis van het Woord en van de Sacramenten.

En dat zijn de beste predikers, die de gewone man en de jeugd op de allereenvoudigste wijze leren, zonder spitsvondigheid of wijdlopiegheid, zoals ook Christus het volk door gelijkenissen leerde. En dat zijn ook de beste toehoorders, die Gods Woord gaarne horen en het eenvoudig geloven; ook al zijn ze zwak in geloof, als zij maar niet twijfelen aan de leer, is er nog raad en hulp voor hen. God kan zwakheden, ja ook grove domheden en fouten voorbijzien, als men het slechts belijden wil en weer naar het kruis kruipt, om genade bidt en zich betert, en het goddelijk Woord ijverig hoort en gelooft en het zondige leven in overeenstemming daarmede verandert.

12. Het Evangelie een verborgenheid.

Christus zegt: *“U is het gegeven, de verborgenheden van Gods Koninkrijk te weten.”* Jezus zegt: *“U is het gegeven”* of met andere woorden: *“Gods Geest schenkt u de genade, het niet alleen te horen en te zien, maar ook in uw hart te verstaan en aan te nemen.”* Voor hen is is het dus geen verborgenheid meer. Voor de anderen, die het niet geloven en het dus ook niet verstaan, blijft het een verborgenheid. De waarheid blijft hun onbekend en van al wat zij horen, begrijpen zij niets meer dan van één of andere diepzinnige spreuk. Waar blijft nu de vrije wil?

De dwaalleraars weten niet eens, hoe zij tot God zullen komen, om in Christus vergeving van zonden te ontvangen. Een men mag niet ieder vertrouwen, die zich naar Christus noemt en de leer van het Evangelie predikt, want Démas was ook een leerling van Paulus en toch verliet hij hem. Daarom roept ook de Heere Jezus uit: *“Die oren heeft, die hore”* (Matth. 18: 43), waarmee Hij wil zeggen: Het zijn niet allen ware christenen, die zich zo noemen of naar het Evangelie horen; daar is, om dat te zijn, meer nodig.

13. De kracht van het Woord.

Groot is de kracht van het goddelijk Woord; daarom heet het in de Brief aan de Hebreëën (Hebr. 4: 12) *een tweesnijdend zwaard*, want het heeft tweeërlei werking, het verschrikt en vertroost. Daar wij echter op Gods Woord geen acht gegeven hebben, zijn wij van de klare bronnen naar de putten gegaan met hun troebel, stinkend water en dat hebben wij gedronken.

In de dagen van de apostelen was het Woord een leerwoord, want het werd gepredikt. Onder het pausdom werd het een lees-woord, want het werd hier en daar gelezen, hoewel niet verstaan. Maar thans is het een vecht-woord geworden, want het is strijdbaar en roert zich en slaat om zich heen en ruimt zijn vijanden uit de weg.

14. De eenvoud van het Woord.

Laat toch niemand zich ergeren aan de eenvoudige woorden en geschiedenissen, die in de Bijbel staan en laat niemand daaraan twifelen. Al lijkt het alles nog zo simpel en mal, zo zijn het toch gewis woorden, werken, daden van de hoge goddelijke Majesteit, Macht en Wijsheid. Want dit is het boek, dat alle wijzen en verstandigen tot dwazen maakt en slechts door zulke eenvoudigen en simplen verstaan wordt, zoals Christus zegt, Matth. 11: 25. Laat dan al uw hoogmoed varen en blijf bij dit boek, dat de beste apotheek en de allerrijkste goudmijn is van kennis, onuitputtelijk. In dit boek vindt men de doeken en de kribbe, waarin Christus ligt, waar ook de engel de herders heenwijst. Het zijn wel simpele en geringe doeken, maar kostbaar is de schat Christus, Die er in ligt.

15. Hoe Gods Woord aangevochten wordt.

Dr. Luther zei eens: Mijn theologie heb ik niet ineens geleerd, maar ik heb er steeds dieper naar moeten graven. Daartoe hebben mijn aanvechtingen mij gebracht; want de Heilige Schrift kan men nooit verstaan, als de aanvechtingen er niet bij komen. Daar hebben de dweepers en sekten geen last van, want die hebben de ware tegenspreker, de duivel, niet, en die maken geen kennis met hem. Zo heeft de heilige Paulus ook een duivel gehad, die hem met vuisten geslagen heeft en hem met al zijn aanvechtingen er toe gebracht heeft, nog ijveriger in de Heilige Schrift te studeren. Door de paus, de universiteiten en al die geleerden heb ik de duivel aan mijn hals gekregen; welnu, die allen hebben mij de Bijbel ingejaagd, zodat ik door ijverige studie de rechte zin van het Woord leerde kennen. En als wij zulk een duivel niet kennen, zijn wij slechts bespiegelende godgeleerden, zoals de monniken in de kloosters vaak geweest zijn.

16. Het Evangelie het beste nieuws.

Toen iemand eens een treurig nieuws aan Luthers tafel verhaalde, sprak de hervormer: Het Evangelie brengt ons altijd het beste en zekerste nieuws, want het verhaalt ons van Jezus Christus, onze Heere en Heiland; ander goed nieuws is er weinig in de wereld. Er is geen groter genade dan te kunnen geloven, dat God tot ons spreekt. Als wij dat echt geloofden, zouden wij hier op aarde reeds zalig zijn.

17. Klacht over de vele boeken.

Dr. Luther klaagde over de grote menigte boeken in de wereld en sprak: Ieder wil boeken maken; er komt geen eind aan al het schrijven; de één doet het uit eerezucht, de ander om winst. En met al die boeken wordt de Bijbel vergeten. Toen ik jong was, las ik veel in de Bijbel en wende ik mij er aan, de teksten van buiten te leren. Eerst las ik de tekstverklaarders, maar daar ik het met de meesten niet eens kon worden, nam ik de Bijbel zelf weer, omdat men beter met zijn eigen ogen kan zien dan met vreemde. Ik zou wel willen, dat al mijn boeken negen ellen diep begraven waren, alleen om het slechte voorbeeld, dat ik gegeven heb en omdat ieder mij wil navolgen, om daardoor beroemd te worden. Want Christus is niet gestorven, opdat wij eer zouden ontvangen, maar opdat Zijn Naam zou geheiligd worden.

II GODS WERKEN; GODS VOORZIENIGHEID

18. Al Gods werken zijn ondoorgrondelijk en onnaspeurlijk; geen menselijk verstand kan ze indenken; ze worden alleen door 't geloof verstaan.

Op een andere tijd sprak Luther: Te geloven, dat God de Schepper is, blijft voor ons menselijk verstand onmogelijk, want als wij dat geloofden, wisten wij ook, dat Hij zo geducht is, dat Hij de hele wereld zou kunnen vernietigen, zoals een maker van aardewerk een pot met één slag vernielen kan. Maar wij geloven het niet; wij stellen onze wijsheid en kracht tegen God over en wij zouden dat niet doen, als wij geloofden, wie Hij was. Niemand kan God in Zijn Majesteit erkennen en begrijpen; daarom is Hij zo klein onder ons neergedaald en is mens geworden, ja tot zonde, dood en zwakheid zelf geworden. *Hij heeft Zich diep vernederd, de gestaltenis van een dienstknecht aangenomen hebbende.* (Fil. 2: 7).

19. Ontevredenheid.

Wij zijn niet tevreden met wat God doet. Geeft Hij ons rijkdom, wij worden trots en hoogmoedig en wij zouden overal geacht en geëerd willen worden. Geeft Hij ons armoede, wij worden kleinmoedig en klagen en morren over Zijn bestuur. Wat moet God dus doen? Wat moet Hij nog meer doen, daar Hij Zijn Eniggeboren Zoon gaf? Denkt u, dat de wereld zoveel voor u doen zal, als God gedaan heeft?

20. Verschil tussen Gods wil en die van de duivel.

God verschrikt de zondaar eerst, maar daarna richt Hij hem op en vertroost hem weer, opdat de oude mens gedood worde en de nieuwe mens leve.

Maar de duivel keert het om. Eerst maakt hij de mensen gerust en laat hij hen zonder vreze of angst alle mogelijke zonden bedrijven. Maar straks verandert hij van taktiek en dan maakt hij hen bedroefd en verschrikt, zodat zij zelfs wanhopen aan de genade van God en zichzelf ombrengen.

21. Luther op het veld.

Toen Luther eens het vee in de weide zag, zei hij: Dáár zijn onze predikers, nl. de melkdragers, kaasdragers en woldragers, die ons dagelijks wijzen op God, die als onze Vader voor ons zorgt en ons voedsel geeft.

Toen Luther eens naar Leipzig ging, zag hij een in volle pracht prijkend korenveld en dankte hij God, zeggende: Heere, U geeft ons een goed jaar, waarlijk niet, omdat wij het verdienen, maar om Uws Naams wil. Och, mochten wij ook wassen en toenemen in Uw genade, want het zijn grote wonderwerken, dat uit aarde en zand halmen en aren opschieten.

22. De aap van God.

De duivel is de aap van God, die God in alles wil naäpen.

23. Wat verdient God er mee?

God geeft zon en maan, sterren en elementen, vuur en water, lucht en aarde, en lijf en ziel aan alle schepsel, en allerlei voedsel aan vruchten, graan, koren, wijn en alles wat ons van nut en van node is, om dit tijdelijke leven te onderhouden. En daarenboven geeft Hij ons nog Zijn lieve Woord, ja Zichzelf. Maar wat verdient de Heere met dit alles? Niets anders, dan dat Hij daardoor en daarvoor gelasterd en onteerd wordt, ja Zijn lieve Zoon jammerlijk gesmaad, bespot en aan de galg gehangen, en Zijn dienstknechten geplaagd, verjaagd, verbannen en gedood. Ziedaar de dank, dat Hij ons uit genade geschapen, verlost, gevoed en onderhouden

heeft. Dat is nu de wereld.

24. De vogels.

Daar is geen mens op aarde, die de kosten zou kunnen betalen van de vogels, die dagelijks door God gevoed worden. Zij zaaien niet en zij maaien niet en onze Hemelse Vader zorgt nochtans voor hen. Zelfs de koning van Frankrijk zou met al zijn rijkdom de musjes op aarde niet kunnen onderhouden, om niet eens te spreken van de andere vogels als raven, eksters, kraaien, sijsjes, putters enz.

En als God nu zo goed voor de vogeltjes zorgt, zou de mens dan mogen twifelen, of de Heere wel voor hem zorgen zal?

25. Hoe God met de rechte heiligen handelt.

God is wonderlijk in Zijn heiligen en Hij handelt wonderbaar met hen tegen alle menselijke wijsheid in, opdat die God vrezen, mogen leren aan onzichtbare dingen te hangen en door de doding weer levend te worden. Want Gods Woord is een licht, dat schijnt in een donkere plaats, gelijk alle voorbeelden van het geloof aantonen. Ezau was vervloekt en toch ging 't hem prima, want hij was een heel grote mijnheer in het land en priester in de kerk; maar Jacob moest steeds maar vluchten en in een ander land als een soort balling wonen.

Ja, sprak Luther eens, God gaat met de godvrezenden en christenen soms om, alsof ze de grootste goddelozen waren en nog erger. Hij handelt met hen zoals een huisvader met zijn zoon en met zijn knecht omgaat. Geheel verschillend. Want zijn zoon slaat en straft hij veel vaker dan zijn knecht en toch legt hij voor de eerste een schat weg, om straks te laten erven; maar een lelijke, ongehoorzame knecht tuchtigt hij met de roede niet, nee, hij stoot hem de deur uit en geeft hem niets van het erfdeel. Daarin zit de oplossing van het raadsel.

26. De natuur.

Tegen de avond kwamen een paar vogeltjes gevlogen, die in Luthers tuin een nest wilden bouwen. Maar telkens werden zij weer schuw gemaakt door allerlei voorbijgangers. Waarop Luther sprak: "Kleine, lieve vogels, blijft toch, waar je bent. Ik gun het jullie van harte, als je het geloven kunt." Ziet, voegde hij er aan toe, zo vertrouwen wij en geloven wij onze God ook niet, Die ons toch alles goeds gunt en geeft; Hij wil ons immers niet doodslaan, daar Hij Zijn Zoon voor ons gegeven heeft.

27. God en niet het geld.

Alleen God onderhoudt en voedt ons, niet geld en goed; want rijkdom en veel geld maakt hovaardige en luie mensen. Wij zagen dat te Venetië, waar de rijkste mensen wonen en alles opeens zo duur werd, dat zij de Turken om hulp moesten vragen en dezen stuurden hun 24 schepen met koren, die evenwel, met de Venetiaanse kust in het zicht, alle vergingen.

Veel geld en goed kan de honger niet stillen, maar juist waar veel rijken wonen, is het duur. Bovendien maakt het geld niemand echt vrolijk, maar eerder vervult het met grote zorgen, want het zijn doornen, die de mensen steken, zoals Christus de rijkdom noemt. En toch is de wereld zo dwaas, om al haar vreugde daarin te zoeken.

28. Eerbied voor Gods raad.

Wie de raadsbesluiten en werken van de goddelijke Majesteit wil doorvorsen, buiten Zijn Woord om, die vermeet zich grote dwaasheden. God handelt en werkt soms zeer wonderlijk boven ons verstandelijk vermogen uit, als Hij de één verdoemt en de ander rechtvaardigt en zaligmaakt. Naar het waarom te vragen past ons niet, maar wij hebben te geloven, dat God

rechtvaardig richt. En welk een arme God zou dat zijn, die ieder ogenblik aan welke dwaas dan ook, rekenschap zou moeten afleggen van Zijn daden. Laat ons toch aan Zijn Woord genoeg hebben, want daarin heeft Hij ons Zijn wil geopenbaard.

29. Geen kerklating.

God wil, dat men Hem in alle talen prediken en loven zal, want het Woord zegt: “Alles wat adem heeft, love de Heere.” Waarom heeft de keizer dan verboden, in het Duits te zingen en te bidden?

30. Dankbaarheid.

Eens, aan tafel, toen druiven, noten en perziken met smaak genuttigd werden, sprak Luther: God heeft dit alles gegeven, opdat wij het gebruiken zullen en Hij vraagt anders niets van ons dan dat wij erkennen, dat het alles van Hem is en dat wij het met dankzegging genieten.

31. De ware troost.

Menselijke troost en Gods troost zijn niet hetzelfde: Menselijke troost bestaat in uiterlijke, machtige hulp, die te zien, te voelen en te grijpen is. Gods troost echter bestaat alleen in het Woord en de beloften, waarbij zien, horen noch voelen te pas komt.

32. Hoe moeilijk het is, te geloven.

Ik heb van de paus en de monniken alles geloofd, wat zij vertelden; maar wat nu Christus zegt, Die toch niet liegen kan, dat kan ik niet geloven. Dat is toch een verdrietige zaak, maar zo staat het van nature met de mens tot de jongste dag.

33. Het spreken.

Onder alle gaven van God is spreken de allerschoonste, waardoor de mens ook van alle dieren onderscheiden is. Bepaalde dieren overtreffen de mens in gezichtsscherpte, andere in gehoorvermogen, weer andere in reuk, maar geen enkel dier kan spreken. Daarin vinden wij een teken, dat het woord van hoge hoedanigheid en van grote betekenis moet zijn.

34. Straf is nodig.

Luther wilde zijn zoon in drie dagen niet zien noch in genade aannemen, eer hij er om schreef en excuus maakte. Toen nu anderen een goed woord voor hem deden, sprak Luther: Ik heb nog liever een dode dan een verkeerde zoon. Want Paulus zegt niet zonder reden, dat een opziener een man moet zijn, die goed voor zijn huis zorgt en welopgevoede kinderen heeft, opdat andere mensen daaraan een voorbeeld kunnen nemen en zich niet ergeren. Meest gaat het zo, dat wij het laatst van alles te horen krijgen, wat in onze eigen huizen gebeurt, terwijl de buitenwacht het reeds over alle straten en stegen van de stad heeft heengebracht. Vandaar dat ik hem straffen moet en niets door de vingers kan zien.

35. De heidenen over de dood.

Vaak verwondert het mij, wat de heidenen bewogen heeft, dat ze zo schoon geschreven hebben van de dood, terwijl hij toch zo wreed, afgrijselijk en lelijk is. Hoe veel meer moesten christenen de dood dan gering achten! Want die arme mensen van toen hebben van het eeuwige leven niets geweten, maar wij weten het en toch schrikken wij erg, als het over de dood gaat. Dat komt door onze zonden en wij moeten bekennen, dat wij erger dan de heidenen leven; want hoe groter de zonde, des te wreder is de dood.

36. Het mensenhart.

Het mensenhart is zo onbestendig als kwikzilver; nu eens is het zo, dan weer is het anders.

37. Ontdekking.

Hoe meer het Evangelie gepredikt wordt, des te groter wordt de boosheid van de mensen. Want de Heilige Geest bestraft de wereld om haar zonde en de wereld kan noch wil haar dit gezegd laten zijn.

38. Lenen.

Leent men, zo krijgt men het niet weder. Geeft men het u terug, dan geschiedt het toch niet stipt en zoals het moest. En als het geschiedt, verliest men vaak een goede vriend.

39. Afgoderij.

Allerlei religie, al ziet zij er in naam en uiterlijk nog zo groots en heilig uit, maar waarin men God zonder Zijn Woord en bevel dienen wil, is niets anders dan afgoderij. En naarmate het er heiliger uit ziet, des te gevaarlijker is het, want zo worden de mensen van het geloof in Christus afgebracht, waarbij zij vertrouwen op eigen krachten, werken en gerechtigheid, zoals wij dit in onze dagen bij de Wederdopers gadeslaan, die veel en veel beter willen zijn dan de anderen. En het monnikenwezen, wat is het anders dan vleeselijk werk, want zij menen, dat zij heilig zijn en zalig worden niet door Christus, die zij aanzien als een streng en vertoornd Rechter en derhalve vrezen, maar door hun orderegels.

Maar dit alles houdt men voor de ware godsdienst, terwijl het de ergste afgoderij is; daarentegen acht men het kennen van Christus en het geloven in Hem voor afgoderij. Zo staat de wereld op haar kop.

III DE HEERE JEZUS CHRISTUS

40. Van Jezus' geboorte.

Op Kerstavond van het jaar 1538 was Luther zeer vrolijk en opgewekt en al zijn gesprekken, liederen en gedachten waren vol van de menswording van Gods Zoon. En toch sprak hij met een diepe zucht: Wat zijn wij toch beklagenswaardige schepselen, om zo koel en onverschillig te staan tegenover de allergrootste weldaad, die God ons beweest. Want deze weldaad overtreft zeer verre alle andere gunstbewijzen van God en toch is ons geloof zo flauw, hoewel het heil ons toch door de engelen gepredikt en voorgezongen is.

Hoe schoon is dat lied van de engelen, waarin de gehele inhoud van de christelijke religie kort en bondig is samengevat. Want het "Gloria in excelsis Deo!", — God in de hoge zij de eer, — is de top van alle Godsverering en zo verheerlijkten zij God in Christus. Want de wereld kent sinds Adams val geen God en geen schepsel meer en heeft maling aan de eer van God. O, als de mens eens niet gevallen ware, in elk bloempje had hij Gods heerlijkheid ontdekt. Want de Heere God is een groot Kunstenaar en wie kan Zijn werk namaken? En nu wordt diezelfde God door Zijn schepselen gelasterd en onteerd. Daarom roepen de engelen ons, gevallen zondaren, weer tot het geloof in Christus en tot liefde, om God alleen de eer te geven en in dit leven vrede te hebben voor God en onder elkander.

41. Van de jeugd van de Heere Jezus.

Alle wijsheid van deze wereld wordt kinderspel, ja dwaasheid, vergeleken met het wonder van Christus' persoon. Want wat is wonderlijker dan deze grote verborgenheid van God, dat

Zijn Zoon onze menselijke natuur heeft aangenomen en ons in alles gelijk is geworden? In Nazareth hielp Hij Zijn vader Jozef in het bouwen van huizen, want Hij oefende mede het timmermansbedrijf van Zijn vader uit. Wat zullen de mensen van Nazareth op de jongste dag wel denken, als zij Christus zien komen in goddelijke macht en majesteit en zij misschien wel tot Hem zeggen zullen: “Heere, hebt U niet nog mijn huis helpen bouwen? Hoe komt U dan aan zo hoge eer?”

Maar wij moeten toch vooral goed weten, dat de Zoon van de eeuwige God Zich zo diep heeft vernederd en zo arm geworden is om onze zonden en dat Hij Zijn majesteit, ons ten goede, zo lang heeft verborgen. Toen Hij geboren werd, schreide en weende Hij, evenals een ander kind en Maria heeft voor Hem moeten zorgen, precies als een andere moeder dat doet voor haar kind.

Als wij ons aan de geringe gestalte van de Heiland niet ergeren, dan is dit Gods werk en gave door de Heilige Geest. O, hoe diep heeft deze Heere Jezus Zich moeten vernederen tot in de vervloekte dood van het kruis, om ons, verlorenen, heil te schenken. Als een groot keizer de voeten wies van een verachte bedelaar, zou de hele wereld zulk een edel vorst prijzen. Maar nu Gods Zoon, die een Koning der koningen is, Zich tot in de smadelijke kruisdood op 't diepst vernederde, verwondert zich niemand daarover, enkele gelovigen uitgezonderd.

Hij was de verachtste en onwaardigste onder de mensen, van God geplaagd en geslagen, zoals Jesaja zegt (Jes. 53: 4). En nu Hij dit voor ons geworden is, is de gulden regel van de hoogste wijsheid, zoals ook Paulus zegt: *“Ik weet niets dan Jezus Christus, de Gekruisigde”*. (1 Cor. 2: 2). Wees er zeker van, dat de duivel het nooit méér te kwaad heeft dan wanneer hij de menswording van Christus hoort prediken en grootmaken!

42. Van de opstanding van Christus.

Toen Christus weer opstond uit de doden, trok Hij alles met Zich mee, zodat alle mensen moeten opstaan, de goddelozen inclusief. En dat wij nu nog leven en gebruik maken van de wereld, is hetzelfde als wanneer een huisvader een reis wil gaan maken en tot zijn kinderen of personeel zegt: Hier hebben jullie zo lang een beetje geld, om te gebruiken voor de noodzakelijke uitgaven, tot ik weer terug ben.

En ook zijn alle schepselen een beeld van de komende opstanding, want tegen de zomer worden zij uit de dood weer levend en groeien en bloeien. En niemand zou dat geloven in de winter, als hij het niet reeds meermalen ervaren had. Zo heeft Christus, ten hemel varende, alles met Zich mee genomen en waar Hij nu zit aan de rechterhand van God, heeft Hij ons, Zijn eigen lidmaten, met Hem in de hemelse gewesten overgebracht, opdat wij ook heren zouden zijn over alle dingen als Hij, terwijl Hij de Eerstgeborene onder vele broeders blijft.

43. Van de gerechtigheid voor God.

Christelijke gerechtigheid is niet zulk een gerechtigheid, die in ons is en ons aankleeft, zoals één of andere hoedanigheid of deugd, t.w. wat men bij ons aantreft of wat wij gevoelen; maar het is een vreemde gerechtigheid helemaal buiten ons, want Christus Zelf is onze formalis Justitia, volkomen gerechtigheid, ja de hele zaak. (1 Cor. 1: 30).

44. Wie heeft onze prediking geloofd?

Eens sprak Luther: Mijn prediken is niets anders dan wanneer ik ging door een groot bos, al maar roepende, zodat het weergalmde en ik de echo van mijn eigen stem telkens terug hoorde; want ik zie en merk, dat niemand Christus wil hebben voor zijn Zaligmaker.

45. Ook onder het pausdom nog een rijk van Christus.

Het grootste wonder op aarde is geweest, dat er ook onder het pausdom nog een rijk van Christus is blijven bestaan, toen toch aan het arme volk niets dan menselijke geboden werden verkondigd. De naam en het woord van Christus waren helemaal vergeten. En toch heeft God het Evangelie in die kerk bewaard doen blijven, zodat het woord voor woord van de kansel aan het volk werd geleerd. Zo zijn ook de Geloofsartikelen, het Onze Vader, de Doop en het Avondmaal bewaard gebleven bij de harten, die het mochten verstaan en voor wie het een grote kracht Gods was. En God verwekte soms godvrezende, oprechte en geleerde mannen, aan wie Hij Zijn Woord openbaarde en aan wie Hij de moed gaf, tegen de ingeslopen misbruiken en valse leer in prediking en bij geschrifte te protesteren, zoals Johannes Hus en anderen. Zo bewaart God Zijn Woord, niet door menselijke wijsheid en kracht, nog minder door het zwaard, maar Hij zendt mannen, die Hij daartoe verkiest, midden onder de wolven, om de duivel te verjagen.

46. Christus de enige Heelmeester tegen de dood.

Een dronk water is een goed medicijn tegen de dorst. Een stuk brood stilt de honger. Maar Christus is het beste en enige Medicijn tegen de ergste vijand van het menselijk geslacht, nl. tegen de eeuwige dood. En toch begrijpen de mensen er niets van. Als er ergens een dokter woonde, die de tijdelijke of lichamelijke dood wist te verdrijven of althans tegen te houden, zij zouden hem laten halen en geld noch onkosten sparen, al woonde hij honderd mijlen ver. En daaraan kan men zien, hoe gruwelijk de menselijke natuur verdorven en verblind is.

Maar het kleine hoopje houdt zich bij de rechte geneesheer en krijgt kennis aan deze geneeskunde, waarvan de oude Simeon (Luk. 2: 29) wel geweten heeft, toen hij daar vrolijk zong: *“Nu ga ik in vrede en blijmoedig heen, want mijn ogen hebben Uw Christus gezien.”* Vanwaar die blijdschap? Omdat hij de Heiland, de rechte Geneesheer tegen zonde en dood met geestelijke en ook lichamelijke ogen gezien had.

Dagelijks zien wij voor ogen, hoe verlangend een dorstige naar drinken is en een hongerige naar eten, terwijl toch een dronk water en een stuk brood slechts een enkel uur de dorst of honger verdrijven. Maar wie is begerig naar deze allerdierbaarste Arts, al lokt Hij ook nóg zo vriendelijk allen tot Zich met de woorden: *“Wie dorst, die kome tot Mij en drinke”*, terwijl Hij daarbij spijs en drank geeft, onvergankelijk en blijvende tot in eeuwigheid, zoals Hij dan ook zegt: *“Wie in Mij gelooft, stromen van levend water zullen uit zijn binnenste vloeien.”*

47. De Christus der Schriften.

Ik heb de Heere Jezus nooit gezien. Ik ken eigenlijk alleen Zijn Naam. Maar daarvan heb ik dan ook zóveel gehoord, uit de Schrift, dat ik er mede tevreden ben. Daaruit heb ik in mijn grootste zwakheid en bij de schrik van mijn zondenlast, in angst en vrees voor de dood, in vervolging en nood, goddelijke kracht ontvangen.

Die Naam heeft mij, toen ik van alle schepselen verlaten was, uit de dood gerukt en weer levend gemaakt, mij in de grootste vertwijfeling getroost, en in het bijzonder op de Rijksdag te Augsburg, in het jaar 1530. Daarom hoop ik, als God wil, bij die Naam te blijven, te leven en te sterven.

48. Buiten Christus God niet te begrijpen.

Buiten Christus kan men God niet begrijpen. Ik klaagde eens mijn nood aan Dr. Staupitz, dat ik soms hard werd bestreden op het punt van de verkiezing. Waarop deze tot mij zeide: In de woorden van Christus wordt de verkiezing gevonden en nergens anders, want er staat geschreven: *“Naar Hem zult gij horen.”* (Matth. 17: 5). De Vader is te hoog; daarom zegt Hij: *“Ik zal een weg geven, waarop u tot Mij kunt komen, nl. Christus: Geloof in Hem, vertrouw*

op Hem, dan zult u wel te weten komen, wie Ik ben.” Maar wat is de zaak? Wij doen dat niet en daarom is God voor ons in nevelen gehuld; wij kunnen niet bedenken, wie Hij is en nog minder, wat Hij denkt of wil. Hij wordt niet begrepen en wil dat ook buiten Christus niet zijn. Weet wel, dat de oorzaak, waardoor veel mensen verdoemd worden, deze is, dat zij niet horen, wat Christus zegt en leert van de Vader. Bij Hem alleen kunt u vinden, wat en wie God is en wat God eist; verder is het nergens in hemel en op aarde te vinden.

49. Hoe Christus Zijn verdiensten uitdeelt.

Christus verdienste is een werk en op grond daarvan wordt Hij ons als beloning of geschenk aangeboden. Maar Christus' verdiensten en gaven worden alleen door het geloof ons eigendom. Wanneer een vorst tot mij zegt: Ga met mij naar mijn paleis, dan zal ik u honderd gulden geven, — dan doe ik in zekere zin wel “iets” door te gaan, maar toch ontvang ik die honderd gulden niet als beloning voor mijn “werk”, maar daarom, dat genoemd vorst ze mij heeft toegezegd en beloofd.

IV OVER DE HEILIGE GEEST

50. De Heilige Geest begon Zijn werk openlijk op de Pinksterdag van het Nieuwe Testament.

Christus noemde Hem *de Trooster, de Geest der waarheid* (Joh. 15: 26), want Deze gaf aan de jongeren en apostelen een vaste troost en een blijde moed in het hart, waardoor zij niet meer vroegen naar het oordeel van duivel en wereld. Met grote vrijmoedigheid gaan zij door de straten van de stad, volkomen onafhankelijk van Kajafas, Pilatus of Herodes en zij vragen niet aan de priesters, of zij wel prediken mogen en of die het er mee eens zijn. Nee, zij doen hun mond flink open en bestraffen het volk, hoog en laag, dat zij moordenaars en booswichten zijn, daar zij *de Vorst des levens hebben gedood*, (Hand. 3: 15). En deze Heilige Geest hadden deze apostelen toen even hard nodig als wij Hem thans nodig hebben. Want ook wij worden, met de apostelen, als oproermakers gescholden, die de éénheid van de kerk verbreken en dat alle overige ellende in de wereld onze schuld is. Vroeger, onder het pausdom, beweren de vijanden, was het zo kwaad niet, maar sinds de predikers van Gods Woord gekomen zijn, vingen de dure tijden en de oorlogen aan. Dat alles wijten zij aan onze prediking en als zij ons de schuld konden geven, dat de duivel uit de hemel gevallen is of dat wij Christus gedood zouden hebben, zij zouden het doen.

Daarom hebben wij de Pinksterprediking van de Heilige Geest van node, om getroost te zijn en blijmoedig al deze lasteringen te verachten; om moed te hebben, verder te gaan; wie zich ergeren wil, die ergere zich dan maar; en al ontstaan er allerlei ketterijen en secten, daaraan storen wij ons niet. Wij hebben een moed nodig, die niemand naar de ogen ziet en alleen Christus, de Gekruisigde, verkondigt, een moed, die ons onverschrokken het Woord doet prediken. Want zo is het Evangelie altijd geweest, dwaasheid en ergernis, die overal in de wereld verworpen wordt.

Als het Evangelie burger noch boer, bisschop noch vorst vertoornde, dan zou het een zoetsappig verhaaltje zijn, dat de mensen gaarne zouden willen horen, maar nu het al wat voornaam en geleerd en wijs en machtig is, ergert, nu behoort er moed toe en die moed is er alleen door de kracht van de Heilige Geest. Dat arme vissers als de apostelen, de moed hadden, de gehele Joodse Raad uit te dagen met hun aanklacht: Gijlieden hebt de Rechtvaardige gedood!, bewijst ons, dat zij de Heilige Geest ontvangen hadden. En waar de Geest werkt, geeft men niets om de boosheid van de wereld, ja daar wordt men zo in Christus verheugd, dat men om Zijnentwil alles durft trotseren. Want wie zou het wagen, iemand, die

door de wereldlijke en geestelijke overheid terechtgesteld is, openlijk te rehabiliteren en de rechters in staat van beschuldiging te stellen?

V. OVER DE ZONDE

51. De grootste zonden, die tegen God begaan worden, zijn die, welke strijden tegen de eerste tafel van de Wet, maar niemand voelt dat, tenzij door de verlichting van zijn geweten door de Heilige Geest. Daarom zijn de mensen vaak zo gerust en hoewel zij de duivel dienen, denken zij toch God een dienst te bewijzen, als zij Zijn Woord vervalsen en bestrijden. Denk maar aan Paulus. Hij dacht, aangenaam bij God te zijn, door te vechten voor de Wet en hij was een schrandere geest. Maar onverwacht kreeg hij te verwerken, dat al zijn ijver tegen God Zelf gericht was. En toch had het alle schijn in de ogen van de vrome wereld, dat hij ijverde voor de eer van God.

Toen sloeg God hem ter aarde en riep: “Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?” Al zijn dienen van God was dus vijandschap. En straks moet deze meester in de Wet, ontdekt aan zijn dwalingen, uitroepen: “Wat moet ik doen?”

52. De grootste zonde: Verachting van Gods Woord.

Alle zonden zijn klein, vergeleken bij de gruwelijke verachting van Gods Woord, een zonde, die zo groot en goddeloos is, dat gierigheid, ja zelfs echtbreuk en hoerij, niet zo groot zijn, daar deze toch vanzelf wegblijven, als wij Gods Woord maar liefhebben. En toch zien wij tot onze smart, hoe de gehele wereld in deze zonde als verdrongen ligt. Boeren, burgers noch edellieden hebben achting voor het Evangelie, ja zij houden de geringschatting van Gods Woord helemaal niet voor zonde. Men is onder de prediking en geeft er toch weinig acht op. Wie bekommert zich daarover, dat hij Gods Woord zo gering schat? Bij andere zonden als moord, overspel, diefstal komt vroeg of laat het berouw, waarbij men wenst, dat het nooit geschied ware en het geweten wordt verontrust. Maar als men het Woord verwaarloost en zelfs vervolgt of vervalst, heeft niemand er ook maar een traan van berouw over.

En door deze zonde vergaan landen en mensen; immers, waar ze niet erkend wordt, volgt ook geen boete, vergeving of bekering, zoals het te zien is aan Jeruzalem, Rome, Griekenland en andere landen. Deze zonde schreit ten hemel. God moet zeggen: Ik heb Mijn lieve Zoon, het dierbaarste, wat Ik had, geschonken en Ik wil gaarne met u spreken, u leren en onderwijzen ten eeuwigen leven, maar Ik vind niemand, die Mij horen wil; daarom moet Ik u straffen.

Zo zegt de Heere Jezus dan ook: *“Dit is het oordeel, dat het Licht in de wereld gekomen is, maar de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het Licht, want hun werken waren boos.”* (Joh. 3: 19). Alsof Hij wilde zeggen: “U bent allen vol zonden en Ik zou u gaarne vrij willen maken door Mijn Woord, maar dat wilt u niet. Wilt u dan Mijn Woord niet horen, hoort dan het woord van de duivel, maar de verantwoording is voor u.”

Wij Duitsers willen evenmin als andere volken het Evangelie horen, maar wij horen wel de leringen van de Wederdopers en van de Sacramentschenners. Waar men Gods Woord niet hoort, komen de Turken met hun Koran en alle duivelen met hun dwalingen; want daar het verachten van Gods Woord de grootste zonde is, volgt daarop ook de zwaarste en strengste straf.

53. Van de grootheid van de zonde.

Wij denken altijd, dat wij met één of andere goede daad onze zonden wel weer kunnen uitdelgen. Maar God gaf Zijn eniggeboren Zoon voor de zonde. En daaruit blijkt, dat de macht

van de zonde zó groot is, dat wij haar met onze werken nooit kunnen uitdelgen, want Gods Zoon moest er aan te pas komen. Het woord zonde bevat in zich de eeuwige toorn van God en het gehele rijk van de satan. Zó erg is het.

54. Dat God de zonden vergeeft.

Wij behoeven ons niet vromer aan te stellen dan de misdadiger en moordenaar aan het kruis voor zijn bekering was. En als de apostelen niet eveneens gevallen waren, men zou aan de vergeving van zonden niet geloven. Daarom, wanneer ik rekenen ga, zeg ik: “Waarde apostel Petrus, ik heb toch Christus, mijn Heere, niet verloochend gelijk u het deed, hoewel ik een groot zondaar ben.” Zo blijven wij geloven aan de vergeving van zonden, want zij is gegrond op Gods beloften. God vergeeft u uw zonden, niet omdat u ze gevoelt of omdat u er berouw van hebt, want ook dat is geen verdienste, al leert de paus het. Maar Hij vergeeft de zonden, omdat Hij barmhartig is en het ons uit genade beloofd heeft om Christus' wil. En als iemand Zijn woord aanneemt en gelooft: “Wees getroost, uw zonden zijn u vergeven,” zo hebt u ook zeker vergeving ontvangen. Daarom houd u alleen aan Zijn Woord, want niet door werken, berouwgestalten, biechten en boetedoeningen, ja al martelden wij ons dood, wordt de schuld ons kwijtgescholden. Wie nu niet tot het Woord komt, waarin de vergeving gevonden wordt, die kome tot een ander woord, waarbij hij zijn zonden blijft behouden.

Daar is geen andere weg tot vergeving dan het Woord. Alleen het geloof en het vertrouwen op Gods Woord, dat wij U prediken, doet het.

55. Leugen.

Een leugen is als een sneeuwbal: hoe langer men hem wentelt, des te groter wordt hij.

56. Echte zonde.

Toen ik een monnik was, schreef ik vaak aan Dr. Staupitz en op zekere dag schreef ik hem: O mijn zonde, zonde, zonde!

Waarop hij mij dit antwoord gaf: U wilt zonder zonde zijn en hebt toch geen echte zonde; Christus is de vergeving van echte zonde, als b.v. zijn ouders de dood aandoen, lastertaal uitslaan, God verachten, overspel doen enz., dat zijn de echte zonden. U moet een register hebben, waarin echte zonden staan, zal Christus u helpen; maar niet van alle kinderachtig gedoe een zonde maken.

57. Van de erfzonde.

Dr. Luther zei eens tot Dr. Jonas, toen een barbier te Eisleben hem haar en baard afsneed: De erfzonde in de mens gelijkt veel op de baard van een man, die, al wordt hij heden afgeschoren, toch morgen weer aangroeit en dit houdt aan, zolang de mens leeft; pas bij zijn dood komt er een einde aan.

Zo blijft ook de erfzonde in ons leven, zolang wij op aarde zijn, maar wij moeten haar tegenstaan en zulk haar telkens weer afscheren.

58. De boze begeerten.

Luther zei eens het volgende:

Een jong kluizenaar had veel te strijden tegen boze lusten en begeerten, en daar hij niet wist, hoe hij er van bevrijd zou worden, vroeg hij een grijsaard om raad.

Deze antwoordde: Niemand kan beletten, dat de vogels door de lucht heen en weer vliegen, maar men kan er wel voor zorgen, dat zij een mens niet in zijn haren gaan nestelen. Zo zal er zeker niemand zijn, die van boze lusten geen kennis draagt, maar wij hebben er tegen te

strijden, opdat ze zich niet diep in ons hart wortelen.

59. Het kwade geweten.

Een slecht geweten is een kruidje-roer-mij-niet.

Reeds de heidenen kenden het spreekwoord: *Conscia mens pravi de se putat omnia dici*. Hetwelk betekent: Een kwaad geweten trekt zich al wat gesproken wordt, persoonlijk aan. Waarop hij dit vertelde: Er was een prediker, die van de kansel over het echtbreken gesproken had, zeggende: “Ik heb er nu lang genoeg tegen gepredikt; nu zal ik eens metterdaad gaan straffen, want ik ken een echtbreker onder mijn toehoorders en ik ken hem zo goed, dat ik deze steen op hem werpen zal.” Toen hief hij de steen op en deed, of hij hem wilde wegwerpen. Daarop bukten zich er wel twintig onder de predikstoel, daar zij vreesden, dat zij bedoeld werden en zij wilden de kerk uit vluchten. Toen sprak de prediker: “Ik dacht, dat er slechts één echtbreker onder u was; maar nu zijn zij het blijkbaar allemaal.”

Dàt doet het gewèten!

VI. DE VRIJE WIL

60. Moeten en niet kunnen.

Luther verhaalde, dat Dr. Staupitz dikwijls zei: De Wet van God zegt tot de mens: Daar is een grote berg en daar moet u overheen. Dan zegt het vermetele vlees: Ik wil er over. Maar het geweten zegt: U kunt niet. Dan zal ik het ook maar laten, zegt de vertwijfeling. Zo veroorzaakt de Wet overmoed of wanhoop in het hart, en toch moet zij gepredikt worden. Prediken wij de Wet, zo worden de mensen beangst en verschrikt, en doen wij het niet, dan worden zij onverschillig.

61. De kracht van het geloof.

Ik geef toe, dat u een vrije wil hebt, om de koe te melken of een huis te bouwen, maar verder niet. Want zolang u gerust en in vrijheid leeft, kent u geen gevaar en hebt u geen nood. Dan kunt u wel menen, dat u een vrije wil hebt, die iets vermag. Maar als er eten noch drinken noch geld is, waar blijft dan uw vrije wil? Hij gaat te gronde, want hij kan in de strijd niet staande blijven. Het geloof alleen staat vast en hoopt op Christus.

Daarom is de vrije wil niets en het geloof alles. Probeert het eens, als u durf genoeg hebt, met uw vrije wil in pestilentie, oorlog en dure tijden. In pestilentie kunt u uit vrees niets doen; dan denkt u: “O, goede God! ware ik toch maar daar of daar!” Als u met mensen honderd mijl ver weg zou kunnen komen, het zou u niet aan de wil ontbreken. In dure tijden denkt men: Hoe zal ik te eten krijgen? Dat zijn nu de grote daden, die door onze wil verricht worden; hij vertroost het hart niet, maar maakt het zo kleinmoedig, dat het zelfs voor een ruisend blaadje beangst wordt.

Maar daartegenover staat vast het geloof, want al is het klein en zwak, het laat zich toch niet helemaal van de wijs brengen. Wat heeft het niet vaak grote dingen gedaan! Denk eens aan de geschiedenis van Jezus' jongeren, toen golven, wind en zee en dreigende gevaren hen tegelijk benauwdten. Wie zou in zulk een grote nood niet sidderen? Maar hoe zwak hun geloof ook was, het hield hen staande. Het geloof staat pal; het strijdt, evenals de kleine David tegen Goliath, tegen zonde, dood en klimmende gevaren; als het een sterk en volkomen geloof is, met ridderlijke wapenen. Is het echter een zwak geloof, dan kampt het ook wel, maar niet zo stoutmoedig.

VII. DE CATECHISMUS

62. De Catechismus moet blijven bestaan.

De Catechismus, dat is de leer, waarin de Tien Geboden, de Geloofsartikelen en het Onze Vader aan de orde komen, moet blijven bestaan, al verzetten velen zich daartegen. Want van Christus is gezegd: “Gij zijt Priester in eeuwigheid.” Aan de openbare prediking in de kerk heeft de jeugd over het algemeen niet veel, want de kinderen onthouden en leren er niet veel van. Maar dat doen zij wel, als men hun in de school of aan de huizen degelijk onderwijs geeft en hen overhoort en ondervraagt over hetgeen zij geleerd hebben. Dat geeft veel nut. Het is wel een moeizaam stuk werk, maar het is noodzakelijk. Omdat de kerk onder het pausdom deze arbeid niet betracht heeft, is de gemeente van God ook zo verwaarloosd.

63. Hoe nodig de Catechismus is.

Laat men eenvoudig bij Gods Woord en voornamelijk bij de Catechismus blijven. De voornaamste zaken zijn in de Catechismus vervat.

Ik zou wel willen, dat hij dagelijks werd gepredikt en eenvoudig voorgelezen. Maar de meesten willen liever, dat men over hoge dingen predikt.

De adel en de boeren zeggen: Wat! onze predikant zou altijd hetzelfde liedje moeten spelen? Wij kennen het al lang! Doch als de predikanten daarnaar luisteren, vergeten zij de fundamenten en grondvesten, waarop men bouwen moet. Het gaat om de oude, rechte, zuivere leer van de Christelijke Kerk; wat daartegen strijdt, moeten wij voor valse leer en dwaling houden, al heeft het ook nog zo lang reeds bestaan en al ziet het er nog zo groot of mooi, oud of nieuw uit.

64. Korte spreuken uit de Catechismus.

Zoals het geloof is, is God.

God zorgt voor ons; maar wij moeten arbeiden. God begeert alleen ons hart.

Gods Woord is ons heiligdom, dat alle dingen heiligt. Allen, die regeren, kunnen vaders geacht worden. Zielevaders zijn dubbele eer waardig.

Het huwelijk is een gelukkige staat en God welgevallig. Ontrouw is ook dieverij.

Op gierigheid rust geen zegen.

Achterklappen is zich met Gods zaken bemoeien. Het eerste gebod sluit al de andere in.

Het geloof leert ons God kennen en zegt ons, wie Hij voor ons is.

Wij moeten het geloof in alle omstandigheden beoefenen. De Heilige Geest voert ons tot Christus.

Het werk van de Heilige Geest gaat altijd voort.

Bidden is God in de nood aanroepen; de nood geeft ernst aan het gebed en ziehier onze wapenen tegen de duivel. Niemand kan in de wereld zonder zonde leven.

Wij moeten altijd vergeven, want God vergeeft ons ook. Bestrijding is goed tegen valse gerustheid.

Bestrijding wordt niet door eigen kracht overwonnen. De duivel werkt altijd onze gebeden tegen.

Dopen is geen werk van ons, maar van God.

Door de Doop wordt het eeuwige leven aan ons beloofd. Niemand moet op zijn geloof vertrouwen.

Gods Woord wordt niet door ongeloof verzwakt.
Het Heilig Avondmaal is een instelling van God. Door het Woord wordt het een Sacrament.
Zonder het Woord blijft het brood en wijn.
Alleen door het Woord verkrijgt men vergeving van zonden. Die zich van de Sacramenten onthouden, zijn geen Christenen.
Geloof en verstand staan tegenover elkander.
Het geloof hangt aan het Woord.

De kerk behoort niemand toe dan aan Christus alleen.
Wij moeten ons hele leven moedig zijn, God vrezen en op Hem vertrouwen.
Hemelse eer mogen wij zoeken; menselijke verachting is niets. De Doop verzekert de gelovige van zijn zaligheid.
Geloof is de vernieuwing des Geestes.
Wedergeboorte is alleen een werk van de Heilige Geest. Ons natuurlijk verstand kan de werken van God niet doorgronden.
Goede werken zijn een zegel van het geloof, zoals ook brieven door een zegel bekrachtigd worden.
Het geloof ziet op het Woord en niet op de prediker. Het Evangelie komt van God, het wijst op Christus en het eist geloof.
Door verzoeking wordt men een goed prediker.
God behoedt de Zijnen, ook te midden van de dwalingen. Niemand is ooit geheel zonder dwaling geweest.
Eigen zin en eigen wil hebben wij te verbreken.
De liefde vervloekt niet. Onder Christenen mag geen wraakzucht zijn. Zij moeten in vruchten van de Geest wassen en toenemen.
Christus komt tot ons door de prediking; daarom is Hij midden onder ons.
Nooit komen wij zonder kruis tot heerlijkheid.
Het Evangelie kan nooit gepredikt worden, of het wekt weerstand.
Geloven is vast vertrouwen op Gods barmhartigheid.
De boom moet eerst goed zijn, en dan brengt hij goede vruchten voort.

VIII WET EN EVANGELIE

65. Goed onderscheiden.
Daar is geen mens op aarde, die de Wet en het Evangelie goed verstaat. Wij denken wel, als wij ze horen prediken, dat wij er achter zijn, maar hoeveel ontbreekt er nog aan; alleen de Heilige Geest kan dat schenken. Zelfs de Heere Jezus moest in Gethsemané door een engel worden versterkt en Deze was nog wel uit de hemel nedergedaald en had de Heilige Geest ontvangen.
Ik heb ook weleens gedacht, dat ik er alles van begreep, omdat ik er zo lang en zo vaak over geschreven heb, maar toch, als het er op aankomt, zie ik wel hoeveel mij nog ontbreekt.
Daarom moet God alleen onze hoogste Leermeester zijn. Onder het pausdom ben ik het spoor lang bijster geweest. Ik rook wel wat, maar wist toch niet precies, wat het was, tot ik het woord ontmoette uit Rom. 1: “*De rechtvaardige leeft door geloof.*” Dat woord hielp mij in mijn nood; want opeens zag ik, van welke gerechtigheid Paulus spreekt, omdat er eerst justitia, gerechtigheid in de tekst stond. Toen voegde ik gerechtigheid en rechtvaardig zijn bij elkander en werd zeker van mijn zaak; want nu leerde ik de gerechtigheid van de Wet van de

gerechtigheid van het Evangelie onderscheiden. Tevoren ontbrak mij alleen maar, dat ik geen verschil maakte tussen Wet en Evangelie en alles voor hetzelfde hield en beweerde, dat er tussen Christus en Mozes alleen maar een tijd- en een graadverschil bestond. Maar toen ik het schriftuurlijk onderscheid ontdekte van de Wet als één ding en het Evangelie als een ander ding, kwam het bij mij tot een doorbraak.

66. Wetsprediking.

Wetten zijn door God gegeven, om de zonden te beteugelen in de wereld. Maar als iemand nu de conclusie trekt; “Als de Wet de zonden weert, dan maakt zij ook rechtvaardig”, dan heeft hij het lelijk mis. Want als ik niet moord of steel of iets anders niet doe, doe ik dat niet, omdat ik de deugd zo liefheb, maar omdat ik de weerwraak van de justitie vrees en dät verhindert mij te zondigen. Net zoals een ketting aan een beer, een leeuw of een ander wild dier verhindert, andere schepselen in stukken te scheuren.

Daaruit volgt, dat de Wet veeleer onze ongerechtigheid en zonde aantoon. Zij bindt de mens, die van nature tot allerlei boosheid in staat is, om zo te zeggen als met een keten en dat zulk een keten nodig is, bewijst, dat zij die men binden moet, niet rechtvaardig, maar goddeloos zijn. Dus rechtvaardigt de Wet niemand.

De eerste betekenis van de Wet is dus, dat zij de goddelozen verhindert, hun boosheid bot te vieren. Want de duivel, deze vorst van de wereld, drijft de mens tot alle kwaad aan. Daarom heeft God het gezag van ouders, overheden, schoolmeesters, wetten en verordeningen gegeven, om de duivel althans te verhinderen, in volle kracht voort te woeden. Maar dan is dit de tweede betekenis van de Wet, dat zij, zoals Paulus zegt, de overtreding en de zonde met al haar ellende, waarin hij ontvangen en geboren is, aan de mens openbaart. Want dit is zijn ellende, door de Wet hem aangewezen, dat hij God niet vreest, doch Hem haat en veracht, op grond waarvan hij dan ook dood en hel en de eeuwige straf van God terecht heeft verdiend. Lees daarover Rom. 7.

Maar aan alle huichelaars en aan hen, die menen, dat zij door hun eigen werken kunnen gerechtvaardigd worden, zijn deze dingen onbekend. Vol eigenwaan gaan zij de wereld door. Daarom gaf God op Sinäi Zijn Wet met zo grote en indrukwekkende majesteit, dat het hele volk zich ontzette. (Ex. 19 en 20).

Wat nu het geestelijk gebruik van de Wet betreft, dit is absoluut nodig. Want ieder, die uitwendig rechtschapen blijft, denkt, dat hij vroom is. De Farizieër (Luk. 18) deed er zelfs een eed op, dat hij vroom was en in overeenstemming met de Wet en hij verhief zich op zijn goede werken en verdiensten. Zulk een mens vol zelfbedrog kan alleen uit de droom geholpen worden door de kennis van zijn ellende en verdoemelijkheid uit de Wet van God. Want de Wet is de bijl en de hamer van Gods toorn, die alle verstokte zondaren neerwerpt en verbrijzelt. Daarom is het hoogst belangrijk, te weten, waartoe God de Wet gaf.

Want juist daardoor tonen wij, dat wij de Wet en de werken niet verwerpen, zoals onze tegenstanders ten onrechte zeggen; integendeel, wij bevestigen de Wet en leren haar. Daarom is de Wet ook een licht, dat verlicht, niet de genade, maar de gerechtigheid van God en Zijn grimmige toorn. Verder gaat de Wet niet.

Het Evangelie evenwel is een gans ander licht; het verlicht de verbroken harten en vertroost ze. Want het verkondigt ons, hoe God de onwaardige, verdoemelijke zondaar om Christus' wil genadig is, wanneer hij gelooft, dat hij door Zijn dood is verlost en dat hem door Zijn overwinning genade, vergeving van zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven geschonken worden. Zo hebben wij Wet en Evangelie te onderscheiden.

Daarom raad ik alle beminnaars van de waarheid dringend aan, hierover de geschriften van Paulus vlijtig te onderzoeken, anders vrees ik, dat deze kennis al spoedig verloren zal gaan.

Want nu er, terwijl wij nog leven, zo weinigen gevonden worden, die in het Evangelie roemen of de bediening van de Wet verstaan, wat dunkt u, dat er wel gebeuren zal, als wij het hoofd eens neergelegd zullen hebben?

67. Waarom men de Wet looft.

Ieder die genoeg verstand en fatsoen heeft, heeft achting voor de wetten van Mozes, omdat zij leren, hoe men zich gedragen moet. Dit duurt echter niet langer dan totdat zij ook ons bescháldigen.

Want als wij ze moeten naleven, is het met onze liefde gedaan.

68. De gerechtigheid van de Wet maakt niet zalig.

De wet en haar gerechtigheid zijn als wolken zonder regen, want zij beloven de zaligheid, maar geven haar niet, omdat God ze daarvoor niet gegeven heeft.

Waarom ook Paulus zegt: *“Want indien er een Wet gegeven ware, die machtig was levend te maken, zo zou waarlijk de gerechtigheid uit de Wet zijn.”* (Gal. 3: 21).

69. Het misbruik der genade.

De goddelozen zuigen uit het Evangelie een vleselijke vrijheid en zij worden er nog goddelozer door; daarom is het Evangelie niet voor hen, maar de Wet. Daarom is het Evangelie eigenlijk alleen voor de verschrikte, bedroefde en benauwde gewetens, maar de Wet moet men alleen prediken aan de goddeloze en geruste lieden en geveinsden. Het Evangelie alléén maakt vermetel. De Wet alléén doet vertwijfelen, speciaal wanneer de duivel van het Evangelie een wet maakt.

Daarom heeft Augustinus de kracht en de functie van de Wet zo beschreven, dat zij ons de toorn van God jegens de zonde openbaart en voor ogen stelt en vermeerdert; niet, dat dit de schuld van de Wet is, maar het is te wijten aan onze verdorven natuur en boze aard.

70. Het voldoen aan de Wet.

Dat aan de Wet werd voldaan, was even nodig, als dat zij werd ingesteld; vooral, opdat men weten zou, dat Christus gekomen is, want de profeten hadden gezegd, dat de Wet zou vervuld worden.

Luther sprak veel over de vervulling van de Wet door Christus en over deze tekst (Rom. 8: 3): *“Hetgeen der Wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zedende in gelijkheid des zondigen vleses, de zonde veroordeeld in het vlees, opdat het recht der Wet zou vervuld worden in ons.”* Nu is Christus (naar Rom. 10: 4) *het einde der Wet*, de hoofdsom, de zin, de inhoud er van; wie Hem bezit, heeft de Wet vervuld.

Maar daarom is de Wet door Christus niet ontbonden.

En als ik vaak streng tegen de wetsdrijverij heb gepredikt, dan alleen hierom, daar de Christelijke Kerk Christus had verduisterd en begraven. Van deze gewetensdwang wilde ik de vrome gemoederen vrijmaken, maar nooit heb ik de Wet verworpen.

71. De kern.

Het Evangelie is als een koeltje in grote zomerhitte. Het is een troost in de benauwdheid des harten, wanneer Gods toorn en eigen zwakheid de ziel verschrikken. Als men verstaat, dat men niet maar een mènswet, maar Gods Wet heeft overtreden, welk een heerlijke troost brengt dan de prediking van de blijde boodschap. En al worden wij ook door muggen, vliegen en allerlei ongedierte gekweld, nl. duivel, wereld en eigen vlees, wij behoeven niet te vrezen.

IX HET RECHTVAARDIGEND GELOOF

72. Een voorbeeld.

Het is bovenmate moeilijk, dat een mens geloven moet, dat God hem genadig is om Christus' wil, al is hij nog zulk een groot zondaar. Och, het menselijk hart is te klein, om dat in zich op te nemen of het te verstaan.

Toen ik een jonge man was, gebeurde het te Eisleben op een grote feestdag in de processie, waarin ik meeliep en een priestergevaad aanhad, dat ik zo vreselijk schrok, dat het zweet mij uitbrak en ik niet anders dacht, dan dat ik van angst het besterven zou. Na de processie biechtte en klaagde ik alles aan Dr. Staupitz, maar deze sprak: Ach, uw gedachten zijn Christus niet. Dit woord nam ik met blijdschap aan en het was mij zeer tot troost.

Maar is het niet, om er deernis mee te hebben, dat wij zo bedeesd en kleingelovig zijn? Christus schenkt Zich aan ons weg met al wat Hij is en heeft, geeft ons deel aan Zijn hemelse, eeuwige goederen, genade, vergeving van zonden, eeuwige gerechtigheid, leven en zaligheid en Hij noemt ons Zijn broeders en mede-erfgenamen: En toch zijn wij in benauwdheid bang voor Hem en vluchten voor Hem, als wij Zijn hulp en troost het meest zouden nodig hebben.

Zo ging het mij eens als jongen, toen ik met nog een kameraad van mij, op vastenavond voor de deuren zong, om worsten te verkrijgen, want zo was het de gewoonte. Opeens kwam een burger naar buiten en die riep met luider stem: Wat doen jullie daar, stoute jongens? En hij kwam op ons toe met twee worsten, om ze ons te geven. Maar wij, verschrikt door zijn grote stem, aan het lopen voor die goede man, die ons geen kwaads, maar goeds toegedacht had. En om te laten zien, dat het aan hem niet lag, riep hij ons terug met een goed woord en wij werden flink getracteerd op twee worsten.

Kijk, zo doen wij nu ook jegens onze goede God, die Zijn eniggeboren Zoon niet gespaard heeft, maar Hem voor ons overgegeven en alles met Hem geschonken heeft. En toch vluchten wij voor Hem en denken, dat Hij onze genadige God niet is, maar een onverbiddelijk Rechter.

73. Verstand en Geloof.

De menselijke rede is voor het geloof en de kennis van God niets dan duisternis, eer een mens wederomgeboren wordt, want zij heeft geen inzicht in goddelijke zaken. Maar in een gelovige, die nu door de Heilige Geest met het Woord wedergeboren en verlicht is, is het een schoon en heerlijk instrument van God. Immers, dan pas dienen en bevorderen al deze dingen het geloof, als daar zijn verstand, welsprekendheid, taalkennis enz. Het verstand door het geloof verlicht, ontvangt leven uit het geloof, want het is eerst gedood en daarna weer levend gemaakt.

En de tong, die tevoren een godslasterlijk ding was, roemt, looft en prijst God en Zijn genade, zoals mijn tong nu een andere tong is dan voorheen in het pausdom. En dat is de wedergeboorte, die door de Heilige Geest met het Woord geschiedt; de persoon blijft dezelfde, maar er is een andere gezindheid gekomen.

De rede is aan de ijdelheid onderworpen, zoals alle andere schepselen van God. Wij mogen al deze gaven gebruiken, maar er niet op bouwen. David gebruikte schild en boog en zwaard, maar hij vertrouwde op God. Doch daarom wierp hij zijn wapenrusting niet weg. Geld, goed, grote begaafdheid en kunst helpen ons niet, om zalig te worden, maar als God ze geeft, mag men ze niet verachten.

74. De strijd van het geloof.

Echte gelovigen menen altijd weer, dat ze niet geloven; daarom zijn zij onafgebroken bezig, strijdend en worstelend, het geloof te behouden en te vermeerderen. Een knap werkmeester

ziet altijd, dat er aan zijn werk nog iets ontbreekt of verkeerd is. Beunhazen zijn over hun werk altijd tevreden.

75. Het geloof een groot ding.

Het geloof is een machtig ding, ook al is het zwak. Dat zien wij heel fijn in de psalmbundel. Moest mijn geloof rusten op mijn werken, dan zou het zo wankel staan als een pels op zijn mouwen; maar op Gods Woord staat het vast, al is het ook zwak. Wees daar zeker van. En dan, het gebed van de gemeente is een machtig wapen tegen de duivel. Mijn Leentje en Hansje bidden ook voor mij en veel Christenen eveneens.

76. Geloof en Hoop.

Het geloof ziet op het Woord, nl. op de belofte, op de wáárheid. Hoop ziet op hetgeen het Woord beloofd heeft, nl. op de goedheid van God.

77. Van de zekerheid.

De Heilige Geest is de zekerheid in het Woord en niet zonder het Woord, maar door het Woord. Vele aanhangers van een valse godsdienst en geestdrijvers menen de Heilige Geest te hebben en toch hebben zij geen zekerheid, omdat zij aan het Woord niet hangen, maar aan hun eigen gerechtigheid voor God. Bij de vele werken, die zij doen, moeten zij altijd weer twijfelen en zich afvragen: Zou 't God wel behagen? Zou ik wel genoeg goeds gedaan hebben? Of ook: Ik ben onwaardig en een arm zondaar, ja mijn zonden zijn te groot. Maar een Christen heeft zekerheid en zegt: Ik vraag niet naar mijn heiligheid noch naar mijn onwaardigheid, maar ik geloof in Jezus Christus, die alleen mijn Heiland is, *ons van God gemaakt*, zoals Paulus zegt, *tot wijsheid, gerechtigheid, heiligmaking en verlossing*. (1 Cor. 1: 30). Daarom kan alleen de Heilige Geest Jezus de Heere noemen, want Hij verklaart en predikt Christus. De anderen doen praktisch niet anders dan Jezus vervloeken en noemen Hem anathema. Daarom weerstond keurvorst Johan van Saksen, die in 1532 stierf, op de Rijksdag van Augsburg het keizerlijk bevel en liet hij het Evangelie altijd maar prediken, daar hij het Woord even weinig missen kon als eten en drinken. Die man had de Heilige Geest.

Daarom is de Heilige Geest de zekerheid in het Woord van God en de gerechtigheid van Christus is geen twijfelachtige zaak, zoals allerlei secten zeggen: Wie weet? Ik hoop het maar.... En zo blijft het maar zweven in het ongewisse. Maar de ware Christen zegt: Ik doe zoveel ik kan en verder weet ik, dat Jezus Christus voor mij gestorven is en de Vader betaald en bevredigd heeft. Deze troost zal niemand mij ontnemen, dat Christus Jezus mijn Heiland is. Vroeger, onder het pausdom, was ik een vermetel werkheilige, want als ik naar de mis geweest was en gebeden had, had ik een grond van gerechtigheid. Ik dankte God niet eens voor het Sacrament, maar achtte, dat God mij danken moest, dat ik Hem Zijn Zoon offerde. Hoe vreselijk was dat allemaal!

78. In leven en in sterven.

Toen hertog George zag, dat zijn zoon sterven ging, troostte hij zijn zoon met het artikel van de gerechtigheid van het geloof in Christus en vermaande hem, alleen op Christus, de Zaligmaker van de wereld, te zien en eigen werken en verdiensten te vergeten. Toen één van zijn naaste verwanten hem de vraag stelde, waarom hij dit niet overal in zijn land liet prediken, antwoordde de hertog: Men moet dit alleen zeggen tot de stervenden en niet tot de gezonden.

Luther zei: Dr. Johannes Eck⁷ erkende ook, dat mijn leer de waarheid was en dienstig was, de gewetens te troosten en op te richten, maar zulk een leer, beweerde hij, zou verder wilde en woeste mensen maken, die zonder tucht leefden. Luther zegt: Zulk een bewering is een zonde tegen het eerste gebod en een zonde boven alle zonden. Want toen ik nog monnik was, zou ik niet geloofd hebben, dat er zulke snode mensen in de wereld zouden bestaan, die de waarheid zouden verwerpen, die zij zelf hadden leren inzien Maar zij wèten, dat onze leer Gods Woord is. Doch, omdat het van hèn niet afkomstig is, is 't niets. Hun eigen geweten slaat hen neer, daarom vrees ik hen ook niet.

79. Liefde tot de naaste.

De liefde tot de naaste moet zijn als een reine liefde tussen bruid en bruidegom; een liefde, die alle gebreken verbergt, bedekt en ten goede houdt en slechts de deugden opmerkt.

80. Hoe men geven moet.

Eens wandelde Luther met enkele van zijn vrienden in het stadje Jessen. Daar deelde Luther aalmoezen uit aan de armen. Ook Dr. Jonas gaf hun wat en zei: “Wie weet, hoe God het mij weer teruggeeft!” Waarop Luther lachend antwoordde: “Alsof God het u vroeger reeds niet gegeven heeft; in alle eenvoud en uit louter liefde moeten wij Gods voorbeeld volgen.” Geld maakt niet rijk, maar: “Geeft en u zal gegeven worden.”

81. Vijandschap.

Doet iemand mij leed, het zal hem berouwen, eer hij sterft. Ik doe geen zonde door lijdzaamheid te betrachten, maar die mij leed berokkent, zondigt en heeft dat te verantwoorden. Wie een ander slaat en verwondt, doorsteekt zichzelf. Laat de vergelding aan God over.

Geduld is de beste deugd, die in de Heilige Schrift door de Heilige Geest hoog geloofd en geprezen wordt. Epictetus, de wijze Griek, heeft zeer wel gezegd: Lijd en vermijd. Zoals ook gezegd wordt:

Geloof niet alles wat u hoort. Zeg niet alles wat u weet. Doe niet alles wat u mag.

X HET GEBED

82. De kracht van het gebed.

Alleen de ervaring leert ons, hoe krachtig en sterk het gebed is. Welk een troost voor een mens-in-nood, als hij bidden kan. Ik weet het bij bevinding, want zo dikwijls ik met ernst heb gebeden, ben ik ook verhoord. Ja, ik verkreeg soms meer dan ik gevraagd had, al liet God mij wel eens even wachten. Welk een troost, dat de vrome mens op aarde met de Hoogste Majesteit mag spreken en niet behoeft te schrikken, als hij Hem nadert, want God verhoort ons gebed om Christus' wil. Daarom behoeft niemand te vrezen vanwege zijn onwaardigheid. Het gebed houdt de wereld in stand; zonder het gebed zou het er heel anders uit zien op aarde. En vooral in de gemeente is het gebed kostelijk en krachtig. Zoals een schoenmaker een schoen maakt en een kleermaker een jas, zo moet een Christen bidden. Het handwerk van een Christen is bidden.

---

⁷ Beroemd Rooms-katholiek theoloog, die in 1518 met Luther disputeerde en in 1520 te Rome bewerkte, dat de ban over Luther uitgesproken werd (noot v. d. vertaler).

83. De “onbeschaamdheid” van het gebed.

Toen op 18 augustus 1532 geen hoop meer bestond voor de gezondheidstoestand van de vrome keurvorst Johan van Saksen, sprak Luther: “Lieve Heere God, verhoor toch ons gebed naar Uw belofte: laat ons toch de sleutels U niet voor de voeten werpen; want als wij straks boos op U worden en U de eer en wat U toekomt, niet geven, wat dan? Ach, Heere, wij zijn Uw eigendom; maak het, zoals U wilt, alleen geef ons geduld.”

Op de 20e augustus spreekt hij wederom met groot en hartelijk medeleven over de zieke keurvorst en zegt: “Lieve Heere, U hebt een naam, dat U de zuchten en het gebed van de vromen verhoort, gelijk David zegt: *“Hij geeft de wens van allen, die Hem vrezen.”* Wij bidden toch niets verkeerd van U, laat ons de sleutels U toch niet voor de deur werpen.”

84. Nalatigheid in het gebed.

Als ik zoveel concentratie had, om te bidden, als de hond van mijn buurman 's morgens voor het eten heeft, zou ik willen smeken, dat de jongste dag spoedig komen mocht. Want de honden denken aan niets anders dan aan de schotel en het eten.

85. Het “Onze Vader”.

Hoe voortreffelijk zijn de woorden, door de Heere Jezus gesproken en welk een schone kracht van genade straalt er in door, daar alles hier aan noden en behoeften samengevat is. De eerste drie beden betreffen zulke grote en hemelse dingen, dat het hart ze niet doorgronden kan. De vierde bede vat alle aardse en huiselijke noden, lichamenlijk of tijdelijk, als in één bundel samen. De vijfde bede strijdt tegen de duivel en het boze hart, tegen alle aangeboren en daadwerkelijke zonden, die het hart beheersen. Waarlijk! niemand zou ooit zulk een gebed kunnen maken.

Tenslotte: Hier worden de mensen zo nauw verenigd, dat de één voor de ander en met alle anderen bidt en het gebed wordt zo sterk en machtig, dat het zelfs de dood overwint.

86. Gebed om regen.

Het had in lange tijd niet geregend en het koren stond te verdorren op het veld. Luther bad meermalen om regen en pleitte: “Heere, hoor toch ons gebed naar Uw belofte. Ik geloof, dat wij door de gierigheid van de boeren niet worden verhoord. Deze boeren zijn door het Evangelie losbandig geworden; zij menen, dat zij alles mogen doen, wat zij willen. Zij vrezen geen hel en vagevuur meer, maar zeggen: “Ik geloof, dus word ik zalig.” Trotse mammondienaars zijn het, die het land en de mensen uitzuigen. En onder de adel doen vele woekeraars hetzelfde. Wilt U, Heere hen straffen?” Maar toen hief Luther zijn ogen omhoog en sprak: “Heere God, U hebt door de mond van Uw knecht David gezegd: “De Heere is nabij allen, die Hem aanroepen in waarheid.” (Ps. 148: 18). Waarom wilt U ons dan geen regen geven? Maar ook al doet U dat niet, U zult ons toch iets beters geven, een gerust en stil leven en vrede. Maar wij bidden al zó lang, dat de goddelozen zullen zeggen: Ziet u wel, dat Christus liegt, als Hij spreekt: *“Al wat u de Vader bidden zult in Mijn Naam, dat zal Hij u geven”*? Zij zullen U en Uw lieve Zoon van leugen beschuldigen. Verhoor ons toch, o Heere.”

De daarop volgende nacht kwam er een overvloedige en zeer vruchtbare regen. Dit geschiedde de 9e juni van het jaar 1532.

87. De kracht van het gebed.

In het jaar 1540 zei Luther: Welke goede zaak er ook geschiedt, zij ontstaat en wordt tot stand gebracht in de weg van het gebed. Daar is tegen niets ter wereld enig ander middel dan het gebed. Het gebed is “Christianorum bombardia” = het zware geschut van de Christenen.

88. Hoe het gebed verhoord wordt.

Als God altijd deed wat wij begeerden, zou Hij onze gevangene zijn. Hij verhoort ons gebed echter op een wijze; waarvoor wij hem in een volgend leven dankbaar zullen zijn.

89. Van het kindergebed.

Eens was Luther met andere bekwame godgeleerden en aanzienlijke personen in conferentie, daar aan de hervormingsgezinden het zwaard op de keel gezet was en de keizer de godsdienstvrede, waarom zo vaak verzocht was, slechts met duizend beperkingen geven wilde. Er werd vurig gebeden om behoud en redding van de zaak van het Woord. Maar heer Philip, die moedeloos en treurig als hij was, door een bode voor zekere zaak weggeroepen was, kwam later opgeruimd en vrolijk terug. Hij had namelijk gehoord, hoe ijle en fijne kinderstemmetjes reeds een gebed en een deel van de Catechismus aan het opzeggen waren bij de vrouwen van enkele predikanten. En hij had gedacht aan het psalmwoord: *“Uit de mond der jonge kinderen hebt Gij U lof toebereid.”* Toen Luther hem vroeg, waarom Philip zo verheugd teruggekomen was, antwoordde deze: “Vrienden! laat ons niet zo kleinmoedig zijn, want ik heb gezien, dat er zijn, die voor ons strijden en ons beschermen zullen en tegen elke macht onoverwinnelijk zijn.”

En toen Luther verder vroeg, wie die sterke helden dan waren, was het antwoord, dat hij ontving: “Zwakke vrouwen en kinderen, want ik heb hun gebed gehoord, en ik weet, dat God hen verhoren zal en ons als de getrouwe Vader van onze Heere Jezus Christus niet beschamen zal.” Hierop verhaalde hij, wat hij gehoord had.

Dit werd als een wonderbare leiding van God aangemerkt en de vrienden gingen met moed aan het werk, om te besluiten, hoe zij als oprechte leraars en Christenen zich in de nood van de tijden zouden gedragen.

XI VAN DE CHRISTELIJKE KERK

90. Een beeld en gelijkenis.

De amarant groeit in augustus. Zij is meer een stengel dan een bloem, al groeit ze ook vlot en snel. Wanneer nu alle bloemen verdord zijn, behoeft men deze slechts met water te besproeien, en ziet, ze herstelt zich zo sierlijk en ze wordt zo groen, dat men er 's winters kransen van maken kan. Daarom heet ze dan ook amarant, omdat ze niet verwelkt en verdort. Ik weet niets, waarbij ik de kerk beter zou kunnen vergelijken dan bij deze bloem, die ook wel “duizendschoon” genoemd wordt. Want ofschoon de kerk haar klederen wast in het bloed van het Lam, zoals wij in de Openbaring van Johannes lezen, en zij dus rood gekleurd is, bestaat er geen schoner vergadering op aarde. Want Gods Zoon bemint haar alleen als Zijn lieve bruid; Zijn hart, Zijn vreugde hangt aan haar, maar Hij haat allen, die het Evangelie verachten of vervalsen.

En al wordt de kerk nu ook vervolgd en verdrukt, zo blijft zij gehoorzaam aan God in het kruis van Christus. Onder het lijden beoefent zij geduld en zelfs is bij haar te zien, dat zij groeit in alle verdrukking, ja er zelfs nut van heeft, want in zulk een weg leert ze God te meer aanroepen, vrij haar Evangelie prediken en nog veel meer vrucht mag ze dragen.

Al worden ook sommige takken afgerukt, de boom blijft staan. Want zomin de amarant verwelkt of verdort, kan ook de kerk van Christus uitgeroeid worden. Niemand twijfele er dus aan, of God zal Zijn kerk telkens weer als van de doden opwekken en levend maken, om de Vader van onze Heere Jezus Christus en Zijn Zoon, onze Zaligmaker, benevens de Heilige

Geest eeuwig te loven, te roemen en te prijzen. Andere keizerrijken, koninkrijken, vorstendommen en heerschappijen mogen als de bloemen verwelken, het rijk van Christus, in Hem geworteld, kan door geen macht ter wereld worden verwoest, maar het staat in eeuwigheid.

XII HET PREDIKAMBT

91. Wat men te prediken heeft.

Christus prediken is een zware en gevaarlijke opdracht. Had ik dit eerder geweten, zo zou ik met Mozes gezegd hebben: *Zend, wie Gij zenden wilt!* De bisschop van Brandenburg waarschuwde mij eens, dat ik mij beter stil kon houden, daar ik heel wat op mijn hals halen zou. Welnu, ik geloof, dat ik dat wel gedaan heb, want ik heb de haat van de hele wereld op mij geladen.

92. Zonder roeping geen prediker.

Niemand moet zich voor prediker uitgeven, tenzij hij daartoe geroepen is. Daarbij komt geloof en liefde te pas.

93. Wat men daarbij ondervindt.

Eens, in zijn tuin zittend, informeerde Luther bij Anton Lauterbach, hoe het hem ging in zijn predikdienst.

Toen deze nu over zijn bestrijding en zwakheid klaagde, sprak Luther: Beste vriend, zo is het mij ook gegaan; als er één bang geweest is voor de predikstoel, dan ben ik het wel, maar ik moest wel.

Tegenwoordig wil men spoedig een ster zijn en uitmunten boven anderen, die ook in het prediken geoefend zijn; men zoekt eer en vandaar de bestrijding. Maar u hebt alleen de Heere God te prediken en niet te vragen naar het oordeel van de mensen.

Die het beter kan, doe het dan maar, maar u hebt slechts Christus te prediken en de leer van de Catechismus. Die wijsheid zal u verheffen boven het oordeel van mensen, want het is Gods Woord en dat is wijzer dan de mensen. Daarom zal Hij u wel geven, wat u zeggen moet. Daarom niet gevraagd naar het oordeel, hetzij lof, hetzij smaad van de mensen. Van mij moet u geen lof verwachten, want ik zou niet gaarne maken, dat u trots werd.

U bent geroepen, om Christus te verheerlijken. Of men u daarvoor prijst of laakt, gaat u niets aan. Verontschuldigen betekenen ook niets.

Persoonlijk had ik wel vijftien redenen, om aan Dr. Staupitz mijn beroeping tot het predikambt te weigeren, maar het hielp niet. Tenslotte wierp ik tegen: “Dr. Staupitz, het zal mijn dood nog worden, want als ik aanneem, zal ik geen drie maanden meer te leven hebben.” En weet u, wat hij antwoordde? Dit antwoordde hij: “Nu goed! God de Heere houdt er een uitgebreide firma op na; hij zal u eventueel ook boven wel iets te doen geven.”

94. Wat een prediker nodig heeft om de wereld te behagen.

1. Geleerdheid. 2. Een mooie uitspraak. 3. Welsprekendheid. 4. Een mooi uiterlijk, zodat de meisjes en de vrouwtjes hem liefhebben. 5. Dat hij geld toegeeft en niets vraagt. 6. Spreken, wat men graag hoort.

95. Wat hij nodig heeft, om een goed predikant te zijn.

1. Dat hij een bekwaam leraar is, om anderen te onderrichten. 2. Een helder verstand. 3. Een

goed spreker. 4. Een goede stem. 5. Een goed geheugen. 6. Dat hij van ophouden weet. 7. Dat hij weet, wat hij wil en ijverig is. 8. Dat hij er lijf en goed en eer voor over heeft. 9. Dat hij de huid van een olifant heeft.

96. God beveelt de prediking.

God handelt toch wel wonderlijk, dat Hij ons, nietige mensen, de prediking van Zijn Woord beveelt en wij invloed mogen uitoefenen op zondaarsharten, die voor ons onzichtbaar zijn. Maar het is Gods werk en Hij zegt tot ons: Predik, en Ik zal de wasdom geven, want Ik ken het hart van de mensen. Dat mag onze troost zijn; al lacht en spot de wereld ook over onze arbeid; wat geeft het, lach ook mee!

Dit moet ons troosten, de overtuiging, door God gezonden te zijn. En ook mijn benauwdheid is vaak groot geweest. Maar nu ik er eenmaal aan begonnen ben, wil ik het ook met Hem volbrengen.

97. Hoe te prediken.

Eens vroeg iemand Luther, of hij hem niet zeggen kon, hoe hij voor de vorsten moest prediken. Waarop Luther antwoordde: Zo eenvoudig mogelijk en zie niet naar de vorsten, maar naar de eenvoudige, domme en ongeletterde mensen. Als ik in mijn preken op Melancton en andere geleerden zou zien, bracht ik er niets van terecht; maar ik preek voor de eenvoudigsten en dat valt bij allen in de smaak. Mijn Grieks, Hebreeuws enz., dat bewaar ik, als wij theologen bij elkaar zijn.

98. Men predike zoals men wil, maar volge nooit anderen na.

Toen een predikant eens bij Luther zijn hart uitstortte, dat de prediking hem zo zwaar viel, sprak Luther: Als Paulus en Petrus hier waren, zou u ze zeker een standje willen geven, want u wilt zo bekwaam zijn als zij waren. Maar u moet zich niet naar anderen richten. U kunt niemands prediking navolgen; vat daarom zo eenvoudig mogelijk het voornaamste samen en geef het daarna in Gods hand.

Zoek in alle eenvoud Zijn eer, maar niet roem of welgevallen van mensen. Bid, dat Hij u verstand en de toehoorders een open oor geve en laat Hem zorgen.

Want geloof mij: prediken is geen mensenwerk.

99. Voeden en verdedigen.

Voeden en verdedigen moeten bij een trouw herder en leraar samengaan; want als hij niet verdedigt, vreet de wolf de schapen op, omdat zij dan goed gemest en vet zijn. Daarom dringt Paulus er bij Titus (3e hoofdstuk) ernstig op aan, dat een opziener de leer van de zaligheid zuiver, goed en ordelijk moet weten te verkondigen en de tegenstanders de mond stoppen. Een predikant moet een krijgsman en een herder tegelijk zijn; voeden is onderwijzen en dat is het moeilijkste; maar hij moet ook tanden in de mond hebben, om te vechten en van zich af te slaan.

Een bij is een klein dier en zij maakt zoete honing; maar zij bezit ook een angel. Zo heeft ook de prediker de liefelijkste troostwoorden te verkondigen, maar als hij aangevallen wordt, moet hij de belagers ook weten te steken en te bijten.

100. Wie door God met het predikambt worden bekleed.

God de Heere handelt wonderlijk met Zijn hoog ambt. Hij geeft het aan predikers, die arme zondaren zijn in eigen ogen. Zij prediken en leren wèl, maar zelf kunnen zij zo moeilijk handelen naar hetgeen zij bevelen moeten.

Ook daaruit zien wij weer, dat God Zijn grote macht en kracht in de grootste zwakheid volbrengt.

101. Wanneer de prediker moet eindigen.

Luther zei vaak, dat Lucas 15 een schoon schilderij is van Gods gezindheid jegens arme zondaren, en hoe onvermoeid Hij hen opzoekt. Dit hoofdstuk spreekt van de bekering en leert ons, dat wij allen, die berouw en leed over hun zonden gevoelen, het Evangelie, de troostvolle boodschap van het heil, moeten prediken.

Ik heb, sprak Luther, dikwijls, als ik van de preekstoel kwam, tot mijzelf gezegd: Je hebt er niet veel van gemaakt! Je bent helemaal van je schets afgeweken! En toch: die preken waren het nu juist, waarover de mensen zo roemden. Daarom houd ik het er voor, dat prediken toch iets anders is dan wij menen, want God geeft ons soms iets te spreken, dat wij niet hadden overdacht. Het doet er niets toe, als de prediking maar goed en naar de Schrift is.

102. Men moest de predikers uit de scholen nemen. Luther zei eens: Ik zou wel willen, dat niemand dominee werd, die niet eerst schoolmeester geweest was, want een schoolmeester heeft de routine, om eenvoudig te spreken tot de weinig ontwikkelden. Burgemeesters, vorsten en edellieden zou men desnoods kunnen missen, maar scholen kan men niet missen, omdat die eigenlijk de wereld regeren. Men moet niet met grote woorden exerceren, prachtig en kunstvol, om te laten zien, hoe geleerd men is, want dan zoekt men eigen eer. Men moet zich aanpassen aan zijn gehoor en dat ontbreekt de meeste predikanten. Eenvoudig prediken is een grote kunst. Christus geeft ons het voorbeeld: Hij predikt over het mosterdzaad en de akkerbouw en gebruikt allemaal gelijkenissen, aan het boerenleven ontleend.

103. Een ernstige vermaning.

Predikers moeten vrijmoedig de zonden bestraffen. Maar dat is gevaarlijk, want men neemt het hun kwalijk. Dan noemt men hen twistziek en scherp van tong en men beschuldigt hen, de overheid niet te eren en tegen de machten op te staan.

Maar God heeft hun de opdracht gegeven, om de zonde zonde te noemen en te bestraffen, waar deze zich ook bevindt. Hoe kan een dienstknecht des Heeren b.v. godslastering, tweedracht, oplichterij, echtbreuk en wat dies meer zij, door de vingers zien?

Iedere huisvader klaagt over de boosheid van de mensen en de slechte toestanden; zou dan de man, die daar spreekt als Gods afgezant, niets mogen bestraffen? Ja, zeggen de mensen: Hij werd zo persoonlijk. Ik voelde, dat hij mij bedoelde! Nu ja, wie de schoen past, trekke hem aan, zegt het spreekwoord. Dus verraadt men zichzelf en blijkt de schoen goed te passen.

Maar éénmaal zal men Gods oordeel horen, als Hij zeggen zal: Heb Ik het u door Mijn dienstknechten niet laten aanzeggen? Waarom hebt u niet gehoord?

Dan zal niemand zich kunnen excuseren.

104. Hoe lang het duren moet.

Een goed predikant moet ophouden, wanneer men hem het liefste hoort en denkt: Nu zal het komen! Het is een slecht teken, als de mensen hopen, dat het nu maar spoedig uit zal zijn. Als men van een predikant zegt: Ik had hem nog wel langer willen horen, kijk, dan is het goed. Op het goede moment Amen zeggen, dat is het.

105. Een enkel woord is genoeg.

Wie van één Woord van God geen preek kan maken, zal nooit een goed prediker worden.

106. Geen eerezucht.

In Virgilius en Cicero⁸ staat gloria! Maar de Heilige Schrift wil verootmoediging en een gebroken en verslagen geest, want in zulk een hart woont de Heilige Geest.

Ik heb nooit vrees gehad, omdat ik niet goed prediken kan, maar het heeft mij dikwijls beangstigd, dat ik zo gebrekkig moest spreken over de grote majesteit van God. Wees daarom sterk en bid!

XIII OVER DE DUIVEL EN ZIJN WERKEN

107. Wat het eervolst is.

Ik wil, sprak Dr. Martinus, liever door de duivel dan door de keizer omkomen, want dan sterf ik toch door een groot heer. Maar hij zal ook een hap aan mij gekregen hebben, die hem niet goed bekomen zal. Hij zal hem weer uitspuwen en ik zal alles weer terugkrijgen, als de jongste dag komt!

108. Van de muziek.

Muziek, sprak Luther, verdrijft alle melancholie (zwaarmoedigheid). De duivel is een sombere geest en hij maakt sombere mensen; daarom kan hij geen vrolijkheid dulden. Vooral van de muziek vlucht hij weg, zo ver hij maar kan; hij blijft niet, waar gezongen wordt en speciaal geestelijke liederen gezongen worden. Zo lezen wij van David, hoe hij met zijn harp Saul verademing schonk in diens aanval door de duivel.

De muziek is één van de schoonste en heerlijkste gaven van God en één van de beste kunsten. Koningen, vorsten en regenten behoren alle vrije kunsten te beschermen. Want anders kunnen ze niet in stand gehouden worden.

Wij lezen dan ook in de Bijbel, dat vrome koningen zangers en zangeressen hebben bezoldigd en onderhouden.

De muziek is de beste lafenis voor bedroefden, want zij schenkt vertroosting. Muziek maakt de mensen zachter. Toen Luther eens zangers bij zich te eten had, zei hij, nadat zij enkele motetten en stukken gezongen hadden, met verwondering: Als God ons in dit korte en moeilijke leven reeds zulke heerlijke gaven heeft geschonken, wat zal Hij ons dan niet in het eeuwige leven schenken, waar alles volmaakt zal zijn!

Ik heb altijd veel van muziek gehouden. Wie goed musiceren kan, is tot alles geschikt. Een schoolmeester moet goed kunnen zingen, anders kijk ik hem niet aan. En ook wie voor predikant studeren, moeten goed geoefend zijn in de muziek.

De muziek is een schone, heerlijke gave van God, bijna even groot als de theologie.

XIV OVER DE BESTRIJDINGEN EN VERTROOSTINGEN

109. De vrolijkheid van een Christen.

Luther sprak: Onze vrolijkheid en gezangen doen de duivel leed, maar als wij morren en klagen, lacht hij in zijn vuistje. Hij heeft er genoeg in, ons te plagen en vooral, als wij Christus liefhebben, roemen en verheerlijken. Daarop heeft hij het niet begrepen.

Want daar hij een werelds vorst is, moeten wij door zijn land trekken. Daarom moeten wij hem tol betalen en plaagt hij ons, zoveel hij kan.

---

⁸ Grote Romeinse schrijvers, beroemde heidenen (noot v, d. vertaler).

110. Ware Christenen moeten veel lijden.

De gerst moet veel lijden van de mensen: Want eerst wordt ze in de aarde geworpen, om te sterven. En als zij omhoog komt en rijp wordt, hakt en snijdt men haar af. Dan komt het dorsen, tenslotte het drogen en daarna kookt men er bier van in de brouwerij en de boeren drinken het op.

Van het vlas zou ook een lijdensgeschiedenis te vertellen zijn. En zo is er heel wat geschapen, dat lijden moet, opdat het ons van dienst kan zijn.

Zo moeten ook godzalige mensen lijden van de goddelozen. Wat is David niet een uitverkoren kind van God geweest en wat heeft hij veel geleden. Maar zulke mensen worden door God bemind.

Op zekere tijd maakte Luther dit versje:

“Christus laat wel zinken, Echter nooit verdrinken.”

111. Hoe men zich verdedigen moet tegen geestelijke aanvechting.

Wanneer wij in ons geweten vanwege onze zonden door de duivel aangevochten worden, sprak Luther, dan moet men zeggen: Heilige satan, bid voor ons! (Sancte satan, ora pro nobis!) Immers hebben wij niet tegen u gezondigd, genadige heer duivel. En u hebt ons niet geschapen. Waarom klaagt u ons dan zo hard aan voor God, als was u zelf zo heilig en de hoogste rechter over de ware heiligen van God? Neem uw staf in uw hand en ga naar Rome tot uw ondergeschikte, wiens afgod u bent.

112. Na het Evangelie komt de vervolging.

Het Evangelie kan niet zonder vervolging zijn. Want de man, die Christus heet, moet bloed kosten; zoals de vrouw van Mozes tevoren tot haar man Mozes sprak: “Gij zijt mij een bloedbruidegom.” (Exod. 4: 24).

Want de antichrist kan niet de vriend van Christus zijn, zoals wij in onze dagen ervaren, hoe de paus tegen het Evangelie alle batterijen samentrekt. Als ik niet goed had kunnen bijten, had de paus mij al lang opgegeten. Trouwens: hij zou ons allen opgevreten en verslonden hebben. Deze ervaring heb ik, sprak Luther: Wie door treurigheid, vertwijfeling of ander harteleed geplaagd wordt en een worm in zijn geweten heeft, zulk één houde zich allereerst aan de troost van Gods Woord, en vervolgens ete en drinke hij, trachtende naar het gezelschap en gesprek van godzalige en gelovige mensen, dan zal 't wel beter met hem worden.

En daar alle zwaarmoedigheid van de duivel komt, moet men God om Zijn Heilige Geest bidden, die een volslagen verachter is van dood en alle gevaar. En als de duivel mij veel gedachten ingeeft, b.v. sterven moet u toch, dan geef ik hem antwoord en zeg: Nee, ik zal niet sterven, maar leven. Want waar Christus is, daar is blijdschap en vrede en leven.

113. Troostbrief van Luther aan een vriend.

Hoewel het nergens in de Heilige Schrift verboden is om te treuren en er leed over te dragen als één van onze kinderen of vrienden sterft en zelfs de aartsvaders en de koningen in de Bijbel bitter bedroefd toonden te zijn bij het verlies van een zoon of dochter, mogen wij ons toch niet geheel aan onze smart overgeven. Daarom is het wèl, beste vriend, als u treurt, als u zich slechts wilt laten vertroosten.

Vind uw troost eerst in de gedachte, dat het God was, Die u deze zoon schonk en hem u weer ontnam; houd het voorbeeld van Job voor ogen, die alles, kinderen en goederen en have verloren hebbende, nog sprak: “Zouden wij het goede van God ontvangen en het kwade niet? De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, het is geschied, zoals God het beschikte:

De Naam des Heren zij geloofd.” (Job 1: 21). Hij had het goed begrepen, dat zowel het kwade als het goede van God komt. Doe zoals hij en u zult gevoelen, dat God u nog veel meer heeft gelaten dan ontnomen. Thans ziet u alleen op uw gemis en daardoor vergeet u al de heerlijke zegeningen, b.v. Gods Woord en de genade van Christus, aan u geschonken.

En bent u dan de enige, wie zulke smarten treffen? Heeft b.v. Abraham niet meer leed gehad over zijn zoon, toen deze nog leefde, dan als hij dood geweest was? Want God beval hem, Izaïc, zijn enige lieve zoon te offeren, terwijl God juist in dit kind alle geslachten van de aarde een zegen had toegezegd. Hoe zal zijn hart ineengekrompen zijn, toen hij de bijl ophief, om zijn kind te doden! (Gen. 22)

En hoe ging het met Jacob, die zijn dierbare Jozef door een wild dier verscheurd achtte? En met David, wiens zoon tegen hem opstond?

Zeker, uw zoon is gestorven. Maar al nam God uw vrouw en al uw bezit, hebt u dan Christus niet nog over, die u liefheeft en God, die een genadig Vader is? En deze God spreekt: Zo waar Ik leef, zult u ook leven!

Bent u bezorgd, dat God uw zoon uit toorn van u wegnam? Zulke gedachten komen niet van God. Wij kunnen immers weten, dat al wat God doet met de Zijnen eeuwige liefde is? Natuurlijk, u begrijpt het niet. Het laat zich niet rijmen met uw verstand. Maar het zou niet goed zijn, als ònze wil geschiedde. Zie, wij hebben een genadige God en wij mogen niet bekommerd zijn, waarom ons dit of dat wedervaart.

114. Welke nadelen de eenzaamheid brengt.

De mensen doen veel meer zonden, als zij alleen zijn, dan wanneer zij zich in gezelschap van anderen bevinden. Toen Eva alleen in het paradijs ging wandelen, werd zij door de duivel verleid en bedrogen. In hoeken en eenzame plaatsen worden allerlei zonden, als: doodslag, moord, roof, diefstal, echtbreuk enz. gepleegd. Want de duivel neemt zijn kans waar in de eenzaamheid; zijn wij in gezelschap, dan schamen wij ons eerder. En daarenboven beloofde de Heere Jezus: “Waar twee of drie in Mijn Naam vergaderd zijn, daar ben Ik in hun midden.”

Wij zien het aan koning David; toen hij niet mee in de strijd ging, maar in de eenzaamheid achterbleef, kwam hij tot echtbreuk en moord; en — zegt Luther — het is ook mijn ervaring, dat ik het meest tot zonde geneigd ben in de eenzaamheid. God heeft de mens geschapen als een “gezellig” wezen. Reeds bij de schepping moest de vrouw de man tot gezellin zijn.

En zo is er ook de christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen, van God gegeven, om samen te komen, Gods Woord te horen en de sacramenten te gebruiken.

Ook maakt de eenzaamheid treurig en al spoedig denken wij, dat er niemand zo ongelukkig is als wij en dat het nog eens mis zal lopen met ons.

In het kort: Als wij alleen zijn, maken wij alles erger dan het is, achten alle anderen gelukkiger dan onszelf; wij worden afgunstig en blijven bedroefd⁹.

115. Hoe Luther een vrouw troostte.

Luther bezocht eens een adellijke vrouw, die te Wittenberg ziek lag. Hij vertroostte haar en sprak: Als wij pas op ons sterfbed tot God komen, hebben wij veel te lang gewacht. Christus is reeds in de doop tot ons gekomen en Hij heeft een brug gemaakt, waarvoor wij, door de dood heen, van dit leven in het eeuwige leven kunnen overgaan. Dit moet u vast en zeker geloven.

---

⁹ Het “heilig” eenzaam — met God gemeenzaam, is blijkbaar niet zo duidelijk door Luther onder woorden gebracht, al heeft hij het terdege gekend. Overigens — het zal er om gaan, met wie wij in gezelschap zijn. De zonde zit in ons hart, waar wij ook gaan of staan. Maar Luther denkt aan het klooster (noot v. d. vertaler).

116. Troost bij bestrijding.

Doctor Luther sprak: De duivel is bang voor het Woord van God; hij kan het niet bijten, zijn tanden gaan er los van staan.

117. Over de predestinatie.

Wij hebben niet met de voorbeschikking te beginnen, maar bij Jezus Christus. Daar hoort en vindt men de Vader. Allen, die “boven” begonnen zijn, hebben hun nek gebroken. De Heere God zegt van Christus: *Naar Hem zult gij horen!* (Matth. 17: 5). Wij hebben ons te houden aan Gods geopenbaarde wil en Zijn Woord, in plaats van de geheimenissen te willen doorvorsen van Gods verborgen wil.

118. De ergernis van de wereld.

Aan de zonden tegen de tweede Tafel van de Wet, ergeren zich alle mensen, b.v. aan diefstal en bedrog en laster. Maar als God en Zijn Woord veracht worden, ergert niemand zich daaraan.

XV. LUTHERS STRIJD MET DE SEKTEN

118. Marcus van Zwickau.

Eens kwam deze Marcus van Zwickau bij mij, sprak Luther. Hij was vriendelijk, wat zijn woorden aangaat, maar verder licht van gedrag en hij wilde eens met mij spreken over zijn leer. Maar daar hij de Heilige Schrift er niet bij wilde hebben, wilde ik buiten de Schrift om niets met hem te maken hebben, al deed hij nog zoveel tekenen. Want God wil, dat wij bij Zijn Woord blijven. Maar dat is juist de reden, zei ik, dat u tekenen moet doen. Hij sprak: Binnen zeven jaren zult u tekenen zien! Dit sprak hij door ingeving van de duivel. Want enkele jaren later ontbrandde de boeren-opstand. En verder sprak deze geestdrijver: Ik kan 't iemand aanzien, of hij uitverkoren is.

119. Dweepers zien niet op het Woord.

Satan heeft mij vaak geplaagd met allerlei dweepers, die roemden in de Geest en zij wilden mij in hun driestheid, van Gods Woord naar hun dromen overhevelen.

Die in de Geest roemen en vreemdsoortige openbaring en dromen zoeken, zijn per saldo ongelovig en verachters van God, want zij willen niet tevreden zijn met Gods Woord. In geestelijke zaken zoek noch begeer ik dromen en gezichten. Ik heb het klare Woord en daarbij blijf ik. Zoals ook Paulus dringend vermaant. *Houdt u aan het Woord, al zou zelfs een engel uit de hemel anders leren.* (Galat. 1: 8). In wereldlijke zaken is het wat anders, maar waar het de zaligheid betreft, blijf ik slechts bij de kribbe, geloof in Jezus Christus, uit de maagd geboren, geleden, gekruisigd en gestorven voor mij. Als wij daar vast op blijven staan, zo zullen wij over al die “geesten” overwinnaar zijn.

XVI VAN DE WARE GODSDIENST

120. Het waarom van de echte godsdienst.

God wil, dat wij Hem vrijwillig zullen dienen, niet uit vrees voor straf en de hel, niet door hoop op beloning, want die het daarom doet, heeft God niet lief om God Zelf en dit is God

niet welgevallig.

Luther antwoordde: Als sommige pilaarheiligen dit zo onderstrepen, hebben zij, op zichzelf beschouwd, wel gelijk. Maar God kan het best hebben, dat wij Hem liefhebben om Zijn beloften of tot Hem bidden om lichamelijke of geestelijke zegeningen. Daarom heeft Hij ons bevolen te bidden, maar ook, Hem te vrezen om de straf, zoals de profeten ons herinneren.

Er zit wat in, dat de mensen op beloning en straf zien, waardoor zij God vrezen. Dat zal hun geen kwaad doen, als het de voornaamste reden maar niet wordt. Want het gaat tenslotte om God Zelf, die alles om niet schenkt, uit louter genade zonder enige verdienste aan onze zijde.

121. Waarheen men ter bedevaart moet gaan.

Luther vertelde eens van een Duits vorst, die naar Spanje gereisd was, om daar in de stad Compostel, waar naar men meende, de apostel Jacobus, broeder van de apostel en evangelist Johannes, begraven lag, te biechten.

Toen de vorst biechtte bij een arme, vrome monnik, vroeg deze hem, of hij een Duitser was. De vorst beantwoordde deze vraag toestemmend. Waarop de monnik sprak: Mijn zoon, waarom zoekt u het dan zo vèr? Ik heb een geschrift gelezen van een Augustijner monnik, die daarin bewijst, dat vergeving van zonden alleen te verkrijgen is door de verdiensten en het lijden van onze Heere Jezus Christus! En hij voegde er nog aan toe: “Blijf daarbij, mijn zoon, en laat uw oren niet hangen naar iets anders.”

XVII DE OVERHEID

122. Goddeloze overheden kunnen, naar de mens gesproken, soms wel goed regeren.

Eens vertelde men Luther, dat zeker vorst, die niets van het Evangelie weten wilde, toch een uitstekend regent geweest was. Luther antwoordde daarop: Saul, Achab en andere goddeloze koningen in Israël waren voorspoedig genoeg en het ging uitwendig vaak naar wens. Maar zie nu eens naar David, die toch een godvrezend koning was en met groot succes streed tegen Israëls buitenlandse vijanden, Philistijnen, Moabieten, Edomieten en Syriërs; maar in zijn huiselijk leven deugde het niet — een gevolg van zijn echtbreuk. Want daar kwamen moord, opstand van de kinderen, kwaad gerucht en tenslotte werd hem het koninkrijk door zijn eigen zoon Absalom ontnomen. Maar al is David alles bij elkander vaak niet zo gelukkig geweest als andere koningen, die God niet vreesden, toch heeft hij goede woorden gesproken tot de Heere onze God en gezegd: Miserere mei Deus, d.i.: O God, ontferm U over mij! Dat hebben de anderen niet gedaan, en daarmee brak hij onze Heere God het hart.

123. Wat voor mensen behoren belast te zijn met het regeren.

In het regeren kan men geen gewone, eenvoudige mensen gebruiken, maar helden: verstandige, wijze en dappere figuren, op wie men zich verlaten kan en die het algemeen belang behartigen en niet hun eigen genot najagen. Maar hoeveel regenten, rechtsgeleerden en wat dies meer zij, denken daaraan? Zij maken van het overheid zijn een soort ambacht of handwerk. Salomo zegt: *Een man, die zijn hart kan bewaren, is beter dan die een stad inneemt.* (Spr. 16: 32).

Die Spreuken van Salomo zijn toch een mooi boek, met veel schone gedachten. Zichzèlf overwinnen en zich verloochenen, is de hoogste en loffelijkste victorie. Hertog Frederik, keurvorst van Saksen, was zulk een vorst, want deze kon zijn hart beteugelen, hoewel hij van nature oplopend van aard was, maar hij wist zich voorbeeldig te beheersen.

124. Liefde en gehoorzaamheid der onderdanen de grootste rijkdom.

Philippus Melanchton vertelde eens bij Luther aan tafel, dat hij in zijn jeugd het volgend verhaaltje gehoord had: Op een Rijksdag beroemden sommige vorsten zich op de heerlijkheid van hun landen. De hertog van Saksen had gezegd: „In mijn land heb ik zilvermijnen, die mij grote winst opleveren.” De graaf van de Paltz prees zijn beroemde Rijnwijnen. Toen men daarna aan graaf Everhard van Wurtemberg vroeg, waarop hij zich beroemen kon in zijn land, antwoordde deze: “Ik ben wel een arm vorst en kan mij met u beiden niet vergelijken, maar ik heb één schat in mijn vorstendom, die mij alles waard is. Stel, dat ik verdwaald was en alleen in het veld moest blijven, dan kan ik in de woning van ieder van mijn onderdanen veilig slapen.” Hij wilde daarmee zeggen, dat hij de liefde van zijn volk zózeer bezat, dat zij hem overal met blijdschap ontvangen wilden en alles voor hem over hadden. En dit arme volk heeft hem dan ook een “vader des vaderlands” geprezen. Toen de anderen dit hoorden, erkenden zij zèlf, dat dit het kostbaarst kleinood van een vorst is.

125. Goedertierenheid van keizer Maximiliaan.

Keizer Maximiliaan bezat eens een secretaris, die hem voor drieduizend gulden oplichtte. Nu was deze keizer een fijne vorst. Toen genoemde secretaris eens bij de keizer kwam, sprak deze: Mijn beste vriend, wat dunkt u, als iemand een bediende had, die hem voor zulk een bedrag bestal, wat verdiende hij dan? Toen had de secretaris vreemd opgekeken en had gezegd: Genadigste heer keizer, zo één moest men ophangen en straffen! Wel nee, antwoordde de keizer, hem op de schouder kloppende: “Wij hebben uw diensten nog langer nodig.”

126. Hoe zwaar het werk van de vorsten is.

Als een boer wist, hoe moeilijk en gevaarlijk het werk van de vorsten is, zou hij God danken, dat hij een boer was. Maar meestal ziet men op de uiterlijke pracht van de vorsten, die fraai gekleed gaan en met sieraden getooid en zij hebben grote kastelen of paleizen en zijn rijk en machtig; maar de grote zorgen van een vorst zien zij niet, terwijl een boer gerust achter de kachel ligt, om peren te braden.

127. Een wijs oordeel.

Toen iemand eens aan hertog Frederik van Saksen vroeg, hoe zijn oordeel luidde over keizer Karel V, moet het antwoord geweest zijn: “God heeft ons deze keizer geschonken op genade en ongenade.” Een goed, verstandig en hoffelijk antwoord.

128. Keizer Karel's ootmoed.

De inwoners van Ansdorf boden eens aan Karel V een prachtig tapijt aan, waarop een voorstelling was geborduurd van de slag bij Pavia, waar de keizer de overwinning behaalde en de koning van Frankrijk werd gevangen genomen. Maar Karel wilde het niet accepteren. Men moest niet denken, zei hij, dat hij zich verheugen kon in het ongeluk en de ellende van anderen.

XVIII VERSCHILLENDE ONDERWERPEN

129. Een scherp antwoord.

Hertog Johan van Saksen nam eens zijn zoon Johan Frederik, met zich mee naar de Rijksdag. Daar ontstond twist over de woorden bij het Avondmaal: “Drinkt allen daaruit.” De Roomse

priesters wilden het woordje “allen” alleen op de priesters laten slaan, zeggende, dat het niet op de leken betrekking had. Toen zei hertog Johan Frederik: “Als “allen” in deze tekst de priesters betekent, dan moet het dat ook betekenen in de woorden, die wij op een andere plaats lezen: “Gij zijt rein, maar niet allen.” Dan zou dus te vertalen zijn: Gij zijt rein, maar niet de priesters. Als dat waar is, zult u wel grote schurken zijn.” En op deze wijze ving hij hen in hun eigen net.

130. Johannes Hus.

Het bloed van Huss veroordeelt ook nu nog de Roomse kerk. Hus is een vroom en geleerd man geweest: dat kan men uit zijn boeken over de kerk zien en ik heb hem lief. Want hij stierf, niet als een wederdoper, maar als een christen. Men ziet in hem christelijke zwakheid, maar ook goddelijke kracht, die hem opricht. De strijd tussen vlees en geest is in hem duidelijk te zien: Hieronymus van Praag, zijn vriend, die Hus had willen verdedigen, was een welsprekend man, maar Hus was een geleerde! Hij is onschuldig verbrand, maar van die tijd af dateert het verval van het pausdom.

In hem zien wij duidelijk de kracht van de Heilige Geest, want hij heeft standvastig en blijmoedig Gods Woord beleden tegen: 34 kardinalen, 20 aartsbisschoppen, 160 bisschoppen, 250 priesters en keizer Sigismund, daar op de kerkvergadering (concilie) te Constanz (1414). 6 juli 1415, op zijn verjaardag, beklom deze martelaar voor de reine leer de brandstapel. Hij heeft doornen en wilde takken in de wijngaard van de Heere uitgerukt, d.i. hij heeft de vele misbruiken in de kerk en het ergerlijk leven van de pausen aangegrepen, maar ik — aldus Luther —, ben op een vlak omgeploegd veld gekomen en heb de lèèr van de paus aangepakt en hem ten val gebracht.

XIX LUTHERS REIS NAAR DE RIJKSDAG TE WORMS

131. Luthers getuigenis op de Rijksdag te Worms, 1521.

Over deze merkwaardigste gebeurtenis in zijn leven verhaalde Luther aan zijn vrienden het volgende:

Dinsdags in de lijdensweek voor Pasen bracht de heraut mij het vrijgeleide van de keizer en van vele andere vorsten en toch heeft men reeds die volgende dag oneerlijk spel gespeeld, daar men mij verdoemde en mijn boeken verbrandde. Reeds toen ik te Erfurt kwam, hoorde ik dit, ja men had het in alle steden aangeplakt en de heraut vroeg mij, of ik nu nog van plan was, naar Worms te gaan.

En hoewel ik niet weinig verschrikt was, antwoordde ik hem: “Ik zal er heen gaan, al waren er ook zoveel duivels als pannen op de daken.”

Te Oppenheim, niet ver van Worms, kwam Bucerus tot mij, om mij aan te raden, niet naar Worms te gaan, want Solapion, biechtvader van de keizer, was bij hem geweest en had gezegd, dat hij mij moest waarschuwen, want als ik te Worms kwam, zou ik zeker verbrand worden; ik moest mij maar in de buurt, bij Frans van Sickingen ophouden; die zou mij gaarne ontvangen.

Doch dit was een list om te maken, dat ik niet zou komen. Als ik drie dagen gewacht had, zou de tijd van mijn vrijgeleide om geweest zijn; zij zouden mij dan niet verhoord, maar dadelijk veroordeeld hebben.

Maar ik trok voort. Toen ik de stad in het gezicht kreeg, schreef ik aan Spalatine, dat ik kwam en ik vroeg hem, waar ik logeren moest. Zij verwonderden zich allen over mijn onverwachte verschijning, want zij hadden allen wel gedacht, dat ik uit vrees niet zou hebben durven

komen.

Maar twee edellieden, heer van Hirsfeld en heer Johan Schott, brachten mij op bevel van de keurvorst van Saksen in hun kamer. Daar kwam geen vorst tot mij, maar wel kwamen sommige edellieden, die in spanning waren over wat geschieden zou.

De paus had de keizer geschreven, dat hij het vrijgeleide moest intrekken en de bisschoppen waren het allen daarmee eens. Maar de vorsten wilden daaraan niet meedoen, om grote opschudding te voorkomen. Zij vreesden meer voor mij, dan ik voor hen. Want de landgraaf, nog een jong vorst, kwam bij mij en sprak met mij en tenslotte was dit zijn bescheid: "Beste Dr. Luther, als u gelijk hebt, zo helpe u God!"

Voor ik te Worms kwam, had ik aan 's keizers biechtvader geschreven, dat hij mij bezoeken kon, als hij dit wenste. Maar hij kwam niet, het hielp toch niet volgens hem. Spoedig daarop werd ik voor de hele Rijksraad op het raadhuis geroepen. De bisschop van Trier, Dr. Eck, vroeg mij: "Martin! erkent u deze boeken (er lag een stapel voor mij op tafel) als geschriften van uw hand?" Maar Dr. Hieronymus Schurf zei dadelijk: "Men leze hem de titels voor."

Toen dit geschied was, antwoordde ik: "Ja, ze zijn alle van mij."

Vervolgens vroeg hij mij: "Wilt u ze herroepen?"

Ik wendde mij tot de keizer en sprak: "Genadige heer keizer, sommige van mijn boeken zijn boeken, gericht tegen mijn vijanden; andere zijn leerboeken en deze kan ik niet herroepen, want zij zijn gegrond op Gods Woord. Maar indien ik in mijn verdedigings-geschriften soms te heftig ben geweest, laat men mij dan aantonen, waarin ik gefaald mocht hebben en vergun mij daarvoor enige bedenktijd." Men gaf mij een dag en een nacht.

De volgende dag werd ik voor de bisschoppen geroepen, die mij tot herroeping zouden trachten te brengen. Maar ik sprak: "Gods Woord is niet mijn woord; daarom kan ik het niet verzaken; doch wat daar buiten valt, daarin wil ik gaarne gehoorzaam zijn."

Toen sprak markgraaf Joachim: "Dr. Luther, als ik u goed begrijp, is het uw bedoeling, dat u zich wilt laten overtuigen, behalve in datgene, wat de Schrift betreft".

"Zo is het", antwoordde ik, "dat wil ik inderdaad."

Toen zeiden zij: "U moet het aan het oordeel van de keizer onderwerpen."

Maar daartegen protesteerde ik.

Vervolgens vroegen zij, of zij dan geen christenen waren, die deze zaak met ernst zouden behandelen.

Ik antwoordde: "Goed, maar dan zonder afbreuk aan en aantasting van de Schrift, want ik kon immers immers niet laten varen wat het mijne niet was. Maar zij hielden aan, dat ik het aan hen moest toevertrouwen, daar zij een rechtvaardig besluit zouden nemen. Waarop ik ten antwoord gaf, dat ik zoveel vertrouwen niet in hen stelde, dat zij mij gelijk zouden geven en zichzelf veroordelen; hoe heeft men met mijn vrijgeleide niet gedaan? Maar ziedaar, ik zal u mijn vrijgeleide overgeven."

Toen spraken zij: "Geef ons dan in enkele van uw artikelen excuus."

En ik zei: Op het punt van die artikelen, die buiten de Schrift omgaan, wil ik mij niet verdedigen. Spoedig waren er twee bisschoppen naar de keizer gegaan, om hem te zeggen, dat ik herroepen zou. Dadelijk ontving ik toen bericht met de vraag, of ik mijn zaak aan de keizer en het rijk toevertrouwde?

Maar ik antwoordde, dat ik dit niet wilde en het ook nimmer zo gezegd had. En zo bood ik weerstand in mijn eentje aan die allen, zodat zelfs Dr. Staupitz niet te spreken was over mijn standvastigheid; ja sommigen van hen spraken het uit, dat indien ik mijn zaak in hun handen wilde stellen, zij de artikelen, mij schenken wilden, die op het Concilie van Constanz waren veroordeeld.

Maar ik betuigde, dat het hier om lijf en leven ging. Toen trad Cochleus op mij toe: zeggend:

“Dr. Martin, als gij uw vrijgeleide wilt overgeven, zal ik met u disputeren.” Maar Dr. Hieronymus Schurf wees dit alles minachtend af. Ook werd ik benaderd door een doctor van de markgraaf van Baden, om mij met grote en hoogdravende woorden te bewegen, dat ik herroepen zou. Hij bracht mij onder het oog, dat ik verplicht was in al mijn doen en laten de broederlijke liefde en de vrede te bewaren en alle ergernis te vermijden en dat wij toch allen aan de keizer gehoorzaamheid verschuldigd waren, maar ik antwoordde hem, dat ik ter wille van de liefde gaarne wilde gehoorzamen, behalve als dit zou strijden met het geloof en de eer van Christus. Tenslotte sprak nu de Trierse kanselier: “Martin! U bent de keizer ongehoorzaam; daarom wordt het u vergund, onder uw vrijgeleide te vertrekken.”

Ik sprak: “Zoals 't de Heere behaagd heeft, zo is 't geschied; u hebt allen toe te zien, waar u blijft.”

En zo vertrok ik argeloos, daar ik hun list niet begreep¹⁰. Later maakten zij het schandelijk edict, waardoor ieder gelegenheid kreeg, zich op zijn vijanden te wreken onder de schijn van Lutherse ketterij, hoewel zij het tenslotte weer moesten intrekken. En zo ging 't mij te Worms, waar ik slechts gesterkt ben door de Heilige Geest, die mij staande hield.

132. De Rijksdag te Augsburg (1530).

Deze Rijksdag is een zegen geweest. Gods Woord is krachtig. Hoe meer men het vervolgt, des te meer breidt het zich uit. Die Rijksdag is waarlijk als een bazuin en een trompet voor de jongste dag geweest. Hoe woedde de wereld daar tegen het Woord! Hoe mochten wij bidden, dat Christus ons mocht bijstaan! Want zie! daar trad, tegen alle laster en verdachtmaking van de vijand, onze leer in de Confessie van Augsburg heerlijk aan het licht, zodat zij weldra via de keizer aan alle koningen, vorsten en universiteiten werd toegezonden. Heel wat aanzienlijke mannen zijn toen aan de hoven geweest, die deze leer als een vonk bij zich zagen inslaan en vervolgens ook anderen in vlam hebben gezet.

133. Ondank is 's werelds loon.

Melanchton verhaalde eens bij Luther aan tafel deze fabel: Een boer zette zich om te rusten bij een gat in de grond, dat door een steen afgesloten was en waaronder een slang gevangen zat. De slang verzocht de boer vriendelijk, om de steen van het gaf af te wentelen; hij zou hem dan het beste loon geven, dat de wereld ooit gaf. De goede man liet zich bepraten en wentelde de steen af. Maar nauwelijks was de slang bevrijd, of zij wilde de boer doden en zei: “Beste vriend, op deze wijze beloont de wereld allen, die weldoen!” Daar de boer echter een ander loon wenste te ontvangen en de slang dit niet geven wilde, zei hij: “Laat een ander er over oordelen. Het eerste dier, dat ons tegenkomt, zal uitspraak doen.” En zie, weldra ontmoetten zij een paard, dat naar de vilder ging en het arme dier sprak: “Zo gaat het nu in de wereld; ik heb mijn leven lang hard gewerkt en nu word ik gedood!” Daarna zagen zij een hond, die door zijn eigenaar was weggejaagd en deze sprak hetzelfde. Maar de boer begeerde nog een derde getuige te horen en zo ontmoette men eindelijk een vos. De boer beloofde het dier; hem al zijn kippen te zullen geven, als hij hem maar van de slang verlost. De vos sprak echter: “Eer ik uitspraak doe, moet de slang weer in het gat kruipen onder de steen en de boer moet er bij gaan liggen, opdat alles zij, zoals het geweest is.” Zodra de slang in het gat was, wentelde de boer de steen er voor, zodat zij gevangen zat. Maar toen de vos des nachts om de kippen

---

¹⁰ De bedoeling van de heren was, Luther buiten Worms gevangen te laten nemen. Doch Luthers beschermer, de keurvorst van Saksen, Frederik de Wijze, bemerkte dit, waarom hij Luther spoedig deed oplichten, om hem aan de wraak van zijn vervolgers te onttrekken en hem naar het slot de Wartburg te voeren. Hier bleef Luther geruime tijd verborgen en werkte hij het belangrijkste deel van zijn Bijbelvertaling voor het Duitse volk af (noot v. d. vertaler).

kwam, werd hij door de boerin doodgeslagen.

Ja, zei Luther peinzend, dat is een waar beeld van de wereld. Die van de galg wordt bevrijd, brengt er gaarne een ander aan. Al ware er geen ander voorbeeld, dan zou dit al meer dan genoeg zijn, dat de Heere Jezus Christus, Die gekomen was om de mensen van zonde, dood, duivel en hel te verlossen, door Zijn eigen volk aan een kruis geslagen werd.

134. Waar het Duitsland aan ontbrak volgens Luther. Duitsland is als een schone weelderige hengst, die goed gevoederd is en alles heeft, wat hij behoeft. En zoals een sterk paard in het wilde voortgalpeert, als het geen berijder heeft, zo is ook Duitsland krachtig genoeg door zijn energie; het ontbreekt het land evenwel aan een goed hoofd of bestuurder.

135. De verachting van Duitsland.

Er is geen verachter volk dan de Duitsers. De Italianen noemen ons beesten, Frankrijk, Engeland en alle andere landen spotten met ons. Wie weet wat God van de Duitsers wil en zal maken, hoewel wij een goed pak slaag van Hem verdiend hebben.

XX VAN DOOD EN EEUWIGHEID

136. De mens is als glas.

Dr. Luther gaf eens aan Dr. Justus Jonas een fraai glas ten geschenke en schreef er de volgende woorden bij: Een glas schenkt aan een glas een ander glas; raad, raad, wat is dat?

137. Het sterven van kinderen.

Een kind beneden de zeven jaar sterft het vrolijkst en gemakkelijkst, zonder vrees voor de dood, maar zo spoedig wij groter en ouder worden, gevoelen wij vrees voor dood en hel.

138. Luthers grafschrift op het graf van zijn dochttertje Magdalena.

*Hier slaap ik, Leentje, Luthers dochterlijn,
Rust met alle heiligen in mijn beddekijn.
Daar ik in zonde was geboren,
Had 'k eeuwig moeten zijn verloren.
Maar ik leef nu en heb het goed,
Heere Jezus, verlost door Uw bloed!*

139. Bij de ziekte van zijn dochttertje.

Toen zijn dochttertje erg ziek lag, zei Luther: “Ik heb haar zo lief, maar o God, als 't Uw wil is, dat U ze wegnemen wilt, wil ik gaarne weten, dat ze bij U is.” En toen zij daar zo te bed lag, zei hij: “Magdaleentje, mijn dochttertje, je zou graag hier bij je vader blijven, maar je gaat ook graag naar die andere Vader.” Waarop ze antwoordde: “Ja, lieve vader, zoals God het wil.” En Luther sprak: “Lief kind, de geest is gewillig, het vlees is zwak.” En zich omkerende sprak hij: “Ik heb haar toch zo innig lief; is het vlees zo sterk, wat zal dan de geest wel zijn?”

Toen het sterven naderde, viel vader Luther voor het bed op zijn knieën, schreide bitter en bad, dat God haar nog redden wilde. Maar toen stierf zij en zij ontsliep in haar vaders armen. De moeder van het kind was ook wel in de kamer, maar verder van het bed af, daar zij overstelpt van droefheid was.

Dit geschiedde even over 9 uur op een woensdag in het jaar 1542.

Luther zei verder: Hoe lief ik haar ook had, haar kon geen beter lot beschoren zijn dan dat ze

bij haar Vader in de hemel is. Zij zal weer opstaan en lichten als een ster, ja als de zon. Ik ben vrolijk in de geest, maar naar het vlees ben ik diep bedroefd. En toch: Ik heb een heilige naar de hemel gezonden, een levende heilige! O, hadden wij zulk een dood! Zo zou ik dadelijk willen sterven!

140. Droom van Luthers vrouw.

Men vertelt, dat in de nacht, vóór Magdalena stierf, haar moeder een eigenaardige droom gehad heeft. Zij droomde, dat er twee sierlijke jongelingen gekomen waren, die haar dochter ten huwelijk vroegen.

Toen Melanchton, Luthers vriend, 's morgens kwam en naar haar kind informeerde, vertelde zij hem haar droom. Deze schrok er hevig van en hij sprak tot iemand anders: De jongelingen zijn de engelen, die het jonge meisje ter bruiloft zullen voeren in het hemelrijk, waar de echte bruiloft is. En op diezelfde dag is zij ook gestorven.

141. Van de opstanding der doden.

Ik zal weer opstaan en weer met allen kunnen spreken. God zal nieuwe hemelen en een nieuwe aarde maken, waarop gerechtigheid woont. Daar zal louter vreugde en weelde zijn, want hemel en aarde zullen geen onvruchtbare zandwoestijn zijn.

Indien er in de uitverkorenen vreugde zal zijn, dan moet in de verdoemde zielen niets dan treurigheid en vertwijfeling zijn. Een Christen heeft vrede; daarentegen hebben de goddelozen geen vrede.

Luther verklaarde Joh. 8: 51, waar geschreven staat: “*Die Mijn Woord bewaart, zal de dood niet zien in der eeuwigheid*”, als volgt: “Wij moeten allen sterven, maar het is vreemd, dat wie zich aan Gods Woord houdt, de dood niet voelt, maar als in een slaap overgaat, terwijl de goddeloze met angst en vrees sterft. Daarom moeten wij niet lang praten, maar met ons ganse hart zeggen: Ik geloof in Jezus Christus, Gods Zoon, meer weet ik niet en ik wil ook niet meer weten.”

142. Over de hemelvreugde.

Toen men daarover eens sprak, zei Luther: “Ik denk er vaak over, maar kan het niet begrijpen, waarmee wij daar toch de tijd zullen doorbrengen. Wij zullen niet behoeven te arbeiden, te eten of te drinken of iets van die aard behoeven te doen. Maar er zal genoeg te aanschouwen zijn. Daarom zegt Philippus, Joh. 14: 8, ook: “*Heere, toon ons de Vader en het is ons genoeg.*” Dat zal ons liefste aanschouwen zijn en dat zal ons werk genoeg geven.”

XXI LUTHER OVER HET HUWELIJK

143. Het huwelijk een zegen van God.

De hoogste eer van een vrouw is, dat wij allen van vrouwen geboren worden en op de wereld komen; want kinderen voortbrengen is een gave Gods. Daarom zegt Jacob: “*Ziedaar de kinderen, die God mij gegeven heeft.*” Het huwelijk is een zegen, want er staat (Gen. 1: 22) geschreven: “*En God zegende hen.*” Maar de wereld klaagt dikwijls over de moeiten en bezwaren, die aan het huwelijk verbonden zijn, en de zegen ziet zij niet.

Toch heeft God er Zijn zegen over geboden. Ergens wordt de vrouw genoemd “*de lust en vreugde uwer ogen.*” De Israëlieten zeiden terecht, dat niemand het vierde hoofdstuk uit het eerste boek van Mozes goed kan uitleggen. Het licht daartoe ontvangen wij uit het Nieuwe Testament.

144. Moeiten en bezwaren.

Op Nieuwjaarsdag schreide een kindje van Luther zo, dat niemand het kon stillen. Luther en zijn vrouw waren wel een uur lang treurig en bekommerd, maar hij sprak: "Dit is nu een reden, waarom het huwelijk door velen zo geschuwd wordt en menigeeen ongehuwd blijft. Wij willen vrij en ongebonden zijn, om te doen, wat wij willen. Daar is dan ook geen enkele kerkvader, die iets ter aanbeveling van het huwelijk geschreven heeft.

Maar God heeft het huwelijk, de overheid en het predikambt ons uit genade, door Zijn Woord geschonken, opdat wij zouden weten, dat het Zijn instellingen zijn."

145. Man en vrouw zijn één.

Toen Antonius Lauterbach als hulpgeestelijke naar Leisznick geroepen was, was de bisschop van Meiszen niet erg in zijn schik, dat hij daar kapelaan zou zijn, omdat hij de wijding niet had ontvangen. Maar wat antwoordde Antonius tot des bisschops zaakwaarnemer? Dit, dat hij al genoeg gewijd geworden was wegens zijn vrouw, die wèl gewijd geworden was. Want die was eerst een non geweest. En, zei hij verder, man en vrouw zijn toch één? Dit vertelde Lauterbach later aan Luther en deze antwoordde: U heeft de bisschop een prachtantwoord gegeven.

Waarop Luther de volgende historie vertelde, dat er vroeger eens een smulpaap geweest was, die overal maar ging brassen en pimpelen, terwijl hij zijn vrouw thuis honger en gebrek liet lijden. Toen hij eens thuis kwam, klaagde zijn vrouw, dat zij geen kruimel te eten had gehad. Maar de wrede echtgenoot bespote haar en antwoordde: Heb je niet genoeg gekregen? Ik heb immers de hele dag gegeten en gedronken; heb je dat dan niet geproefd? Wij zijn toch één als man en vrouw?

Nu ging zij op zekere dag het huis uit en kookte geen eten voor haar man, terwijl ze ook geen geld achterliet, waarvoor hij drank kon kopen. Maar zij at en dronk ergens anders. Toen ze nu weer thuis kwam en haar man om eten en drinken vroeg, sprak zij: Is het niet genoeg, dat ik gegeten heb? Man en vrouw zijn toch één lichaam? En zo gaf ze hem spottend revanche.

146. Een rijke vrouw trouwen.

Zeker iemand heeft een rijke vrouw genomen en heeft zijn vrijheid daardoor verkocht. Want meestal gaat het zo: Als een arme jonkman een rijke vrouw krijgt, wil zij de baas zijn en als hij haar één woord toevoegt, dat haar niet smaakt, geeft ze hem een grote mond en verwijt ze hem: "Stumper, die je bent, weet je wel, dat je een bedelaar had moeten zijn als ik je niet genomen had." En dat is bepaald niet leuk.

147. Een goed en een kwaad huwelijk.

Luther vertelde eens: Als ik dertien jaar geleden een vrouw had moeten nemen, had ik Eva Schönfeld, de tegenwoordige vrouw van dokter Basilius in Pruisen, genomen. Ik had mijn Kaatje in die tijd niet lief, omdat ik meende, dat ze trots en hoogmoedig was. Toch heeft God gewild, dat zij mijn vrouw zou worden en ik heb er mij goed bij bevonden, want ik heb een vroom vrouwtje, waarop zoals Salomo zegt, het hart des mans zich verlaten kan.

Het huwelijk is geen natuurlijke zaak, maar een gave van God en een aangenamer, beter en kuiser leven dan het strengste celibaat; als het goed gaat tenminste, want anders is het een hel. Want de vrouwen verstaan over het algemeen de kunst om met huilen, liegen en tegenspreken, de man te overwinnen, alles fijn te verdraaien en een mooi aanzien te geven; maar wanneer trouw en geloof in het huwelijk van blijvende aard zijn, is het een gelukkige stand. Hoe verlangde ik naar de mijnen, toen ik te Schmalkalden ernstig ziek lag. Ik dacht, dat ik vrouw

en kinderen hier niet meer zou zien. Hoe moeilijk viel mij de scheiding! Ik denk wel, dat zulk een verlangen naar hun vrouwen en kinderen bij stervende mensen het ergst is. Nu ik door Gods goedheid weer gezond geworden ben, heb ik ze te meer lief. Het is voor iedereen, hoe geestelijk ook, een nauwe band, die man en vrouw tezamen verbindt.

148. Een goede regel.

De ouden hebben het volgende aan hun kinderen geleerd: Lieve dochter! gedraag u zó jegens uw man, dat hij zich verblijdt, als hij zijn huis nadert. En als een man zó met zijn vrouw omgaat, dat zij hem niet gaarne ziet vertrekken, maar zich verheugt bij zijn thuiskomst, is het zoals het wezen moet.

149. Verdriet in het huwelijk.

Als er soms in het huwelijk twist en moeite voorvallen, ontstaan die uit de zwakheid en boosheid van onze verdorven natuur. De duivel strooit haat en nijd, argwaan en boze lusten tussen de echtgenoten, zodat zij elkander haten of ontrouw worden: vandaar dat wij zo dikwijls van scheiding horen. Het is gemakkelijk om een vrouw te nemen, maar haar altijd lief te hebben, is een gave van God, waarvoor wij Hem wel mogen danken. Wie daarom een vrouw wil hebben, moet ernstig weten, wat hij doet, en van God bidden: “Liefderijk God! is het uw wil, dat ik ongehuwd zal blijven, wees U mij dan nabij; maar zo niet, schenk mij dan een goede, vrome vrouw, die ik liefheb en die ook mij bemint.” Want de vleselijke verbinding alleen kan geen gelukkig huwelijk maken; men moet in verstand en hart, in zeden en levenswijze overeenstemmen; de één moet met de ander geduld hebben, want het gaat niet altijd even vrolijk toe.

150. Over eenheid en onenigheid tussen getrouwen. Maarten Luther vertrok in het jaar 1542 naar een vorstin, om te proberen, of hij haar weer met haar heer verzoenen kon. Van deze taak thuisgekomen, zuchtte hij: Mijn hemel, wat kost het een moeite en arbeid, als er huwelijksmoeilijkheden rijzen! Wat een werk, om die gehuwd waren, weer bijeen te brengen! Ja, en dan nog meer, om ze bij elkaar te doen blijven! Adams val heeft de menselijke natuur zo verdorven, dat deze de wispelturigheid zelf is en zo op en neer springend als kwikzilver. Het staat er goed voor, als getrouwen met elkander dag en nacht lief en leed delen! Al twisten ze ook af en toe eens, is dat zo erg? Het gaat in het huwelijk niet altijd rechtlijnig toe en de omstandigheden spelen ook een rol; dat heeft men te aanvaarden. Adam en Eva zullen die negenhonderd jaar lang elkaar de volle laag menigmaal gegeven hebben en Eva zal tot Adam gezegd hebben: Jij hebt in de verboden vrucht gebeten!

Waarop Adam haar bescheid gegeven zal hebben: Waarom heb jij ze mij dan gegeven? Want zij zullen in die lange, lange tijd vast veel kwaad en ongeluk onder hartzeer en zuchten in hun huwelijk ondervonden hebben! En dit alles als de vrucht van hun val en ongehoorzaamheid! Iemand zei eens tot Luther: “Als tegenwoordig een vrouw dit een man aandeed, hij zou het haar moeilijk vergeven.” Waarop Luther: “Maar als ze het nu eens deed als een dwaas, die de gevolgen niet overzag, wat moest hij er dan tegen doen? Daarom is ebt een gelukkig man, die een goed huwelijk heeft, hoewel het een zeldzame gave is.” En hij voegde er aan toe: “Ik beschouw een man als een martelaar, als zijn vrouw en zijn dienstmeisje niets afweten van de keuken. Dat is het eerste kwaad, waaruit vele andere narigheden voortkomen.”

151. Lof van het goede huwelijk.

Luther sprak over zijn huisvrouw en zei: Zij is mij meer waard dan het koninkrijk Frankrijk en de republiek Venetië, want zij is een vrome vrouw, door God mij gegeven. Ik hoor ook, dat er

vaak krakelen en geschillen tussen echtgenoten zijn, die wij niet kennen op die manier. Maar de grootste reden, om haar lief te hebben en te waarderen is deze, dat zij geloofd heeft en oprecht is, zoals het een vrome, eerbare vrouw past. En als een man dit alles overweegt, zal hij gemakkelijk zich heenzetten over kleine moeilijkheden en zich weten te beheersen bij alle aanleiding tot twist, die de satan zo graag tussen man en vrouw zaait.

152. Luthers gebed voor zijn huisgezin.

Lieve, hemelse Vader, daar U mij Uw naam en Uw ambt gegeven hebt, door ook mij vader te maken, verleen mij deze genade: dat ik mijn lieve vrouw, mijn kind en mijn gezin christelijk moge opvoeden, regeren en besturen. Geef mij wijsheid en kracht, om hen goed te leiden en op te voeden, en hun een goed hart en een goede wil, om Uw leer te volgen en te gehoorzamen. Amen!

153. De werkring van de vrouw.

Vrouwen kunnen, zei Luther, als zij over het huishouden spreken, zo goed en liefelijk redeneren, dat zij de beroemdste redenaar in welsprekendheid verre overtreffen. En wat zij niet met woorden kunnen tot stand brengen, verkrijgen zij door tranen. Zij zijn met deze welsprekendheid geboren en kunnen daarom ook veel beter bijvoorbeeld handel drijven dan wij, al hebben we er ons ook jaren in geoefend.

Willen zij echter over iets anders dan de huishouding spreken, dan gaat dit niet. Zij hebben woorden genoeg, maar het ontbreekt hun aan zaken en omdat zij er niet genoeg van begrijpen, halen zij alles door elkaar. Zo zien wij, dat de man geschapen is om de maatschappelijke dingen te regelen, en de vrouw om zich met de huishouding bezig te houden.

154. Verstandige opvoeding.

Als kinderen kwaad doen en ondeugend zijn, moet men ze straffen, en in het bijzonder als zij kwanselen of stelen, maar toch mag men daarin de juiste maat niet vergeten.

Mijn ouders hebben mij zo streng opgevoed, dat ik daardoor angstvallig en schuchter geworden was. Mijn moeder sloeg mij eens om een kleinigheid zo hard, dat het bloed naar buiten sprong en de strenge behandeling, die ik van mijn ouders gewoon was, maakte dat ik het kloosterleven lief kreeg. Zij meenden het wel goed met mij, maar vergaten, dat men altijd maat moet houden en naast de straf ook de beloning niet mag vergeten.

Het ziet er treurig uit, als kinderen hun ouders of onderwijzers haten om de harde behandeling, die zij te verduren hebben.

Er zijn vooral veel schoolmeesters, die het gezond verstand van hun leerlingen door bulderen, tieren en slaan bederven; men behoort niet met kinderen om te gaan gelijk een beul met een dief.

155. Noodzakelijkheid van straf.

Luther wilde zijn zoontje in geen drie dagen bij zich laten komen of hem vergeving schenken, als hij zich niet verootmoedigde en hem om vergeving vroeg. En toen de moeder en enkele vrienden een goed woord ten behoeve van het kind lieten horen, zei Luther: Ik wil geen onopgevoede zoon hebben. Paulus heeft niet zonder reden gezegd: *Een opziener moet een man zijn, die zijn huis goed voorgaat en zijn kinderen goed regeert.* (1 Tim. 3: 4), opdat andere mensen daaraan een voorbeeld kunnen nemen.

Wij predikers zijn zo hoog door God gesteld, opdat wij anderen een goed voorbeeld zouden geven, maar andere mensen zouden zich kunnen ergeren aan onze ondeugende kinderen. En vaak kom ik niets van dit alles te weten, daar men het voor mij verbergt. Wij ondervinden de

waarheid van het spreekwoord: Het kwaad, dat in ons eigen huis geschiedt, bemerken wij het laatst en wij weten het pas als het door anderen langs de straat gebracht wordt. Daarom moeten wij streng zijn.

156. Kinderen ons voorbeeld.

De 6e september 1536 stonden de kinderen van Luther aan de tafel en zij keken met schitterende ogen naar de vruchten, die er op stonden.

Die een voorbeeld wil hebben, hoe men zich in de hoop kan verblijden, moet dit eens aanzien, sprak Luther.

Ach! dat wij de jongste dag even vrolijk en hoopvol konden tegemoet zien!

XXII NOG ENKELE UITSPRAKEN VAN LUTHER

157. Uit welke Bijbelboeken men voornamelijk prediken moet.

Luther werd gevraagd, uit welke boeken van de Heilige Schrift men voornamelijk prediken moest. Hij antwoordde: Uit de psalmen, uit het Evangelie van Johannes en de brieven van Paulus, om de dwalende geesten te weerleggen; maar voor de gewone man en de jeugd de andere evangelisten. David heeft psalmen, die onderwijzen, profeteren, bidden en danken. Onder de profetische psalmen is de 110e één van de voornaamste: *“De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere.”* Onder de psalmen van onderwijzing zijn de voornaamste het gebed om genade, dat wij vinden in psalm 51, 32, 130 en 143. Want deze leren ons, dat de vergeving van zonde geschiedt zonder Wet en zonder wetswerken, daarom zijn het Paulinische Psalmen. Want wat onderscheidt David, als hij zegt (Ps. 130: 4): *“Want bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt,”* van een Paulus, die (Rom. 11: 32) verklaart: *God heeft het alles onder de zonde besloten, opdat Hij Zich over allen erbarmen mocht; opdat Gij gevreesd wordt,* dat wil zoveel zeggen als: Dat allen voor U hun hoed moeten afnemen en niemand zich beroemen kan op zijn gerechtigheid, omdat het louter vergeving is, en geen verdienste.

158. Geschut.

Geweren en kanonnen zijn een wreed en boos instrument. Zij vernielen muren en rotsen en laten de mensen in de lucht vliegen. Ik geloof, dat dit allemaal het eigen werk van de duivel in de hel is, hij heeft het uitgevonden, omdat hij niet strijden kan dan met vleselijke wapens en vuisten. Tegen geweervuur baat geen kracht noch manhaftigheid; men is dood, voor men het ziet. Als Adam het instrument gezien had, dat zijn kinderen gemaakt hebben, zou hij van hartzeer gestorven zijn.

159. Oorlog een gouden vishaak.

“Ach, oorlog is als een gouden vishaak; als men daarmee vist, is de opbrengst niet veel zaaks.” En de landgraaf, die toch een krijgsman is, zei mij eens heel eerlijk en christelijk: “Ik heb tweemaal oorlog gevoerd en heb er genoeg van. Wij willen, als God wil, van onze zijde geen aanleiding geven. Maar als men ons aanvalt, zo helpe ons God.” “Dit woord heeft mij getroost,” sprak Luther.

160. Scholen dienen de Kerk.

Als er meer scholen komen, dan staat het er goed bij, en de kerk blijft in stand, als de leer tenminste zuiver is. Laat ons maar doctor en meester heten; jonge scholieren en studenten zijn het zaad en de bron van de kerk. En als wij dood zijn, hoe zouden er anderen in onze plaats

komen, als er geen scholen waren? Ter wille van de kerk moet men christelijke scholen hebben; want God onderhoudt de kerk door scholen en scholen houden de kerk in stand. Zij zien er wel niet zo prettig uit, maar ze zijn nuttig en nodig.

161. Van de kracht van de muziek.

De muziek is één van de schoonste en heerlijkste gaven van God. Daarom kan de satan haar niet uitstaan, omdat men daarmee veel aanvechtingen en boze gedachten verdrijft. De noten maken de tekst levend. De muziek verjaagt de geest van treurigheid, zoals men aan koning Saul ziet. Koningen en vorsten moeten de beoefening van de muziek begunstigen. In de Bijbel horen wij ook, dat vrome vorsten zangers en zangeressen aanstelden en voor hun levensonderhoud zorgden.

Muziek is de beste lafenis voor een bedroefd mens, zodat zijn hart weer verkwikt en versterkt wordt. Zij is ook een middel, om de mensen zachter en ingetogener te maken. Het misbruik laat het goede gebruik te beter uitkomen.

Eens, toen Luther vele zangers te gast had en er heerlijk gezongen was, sprak hij met verwondering: Als de Heere God in dit leven zulk een overvloed van edele gaven geschonken heeft, wat zal dan in het eeuwige leven geschieden, waar alle vreugde volkomen zal zijn? Hier hebben wij nog slechts het begin.

Ik heb altijd van muziek gehouden. Wie deze kunst beoefent, is voor alles geschikt. Ook een schoolmeester moet goed kunnen zingen.

Hoe verschillend zijn de gaven van de Heilige Geest. Helaas, als de één goed predikt en de ander goed zingt, zijn velen nog ontevreden met wat God gegeven heeft.

De muziek is een schone, heerlijke gave van God, de schoonste naast de theologie. Ik zou mijn muziek niet om wat ter wereld ook, willen prijsgeven.

Maar ook het spreken in het openbaar is een zeldzame gave van God.

Zingen is de beste kunst; zij sluit de zorgen weg.

162. Eenvoudige predikers de beste.

Luther vertelde eens, dat Albrecht Dürer, de beroemde schilder te Neurenberg, placht te zeggen, dat hij niet veel op had met schilderijen, die te veel kleuren vertoonden, maar dat hij ook in de schilderkunst de eenvoud zocht. En zo zei hij ook, dat hij gaarne preken hoorde, die fijn en eenvoudig waren, zodat ieder begrijpen kon, wat men predikte.

163. Van de halsstarrigheid van de Joden.

Als ik een echte Jood was, zou de paus mij nooit tot zijn afgoderijen kunnen overhalen; eerder zou ik mij tienmaal op het rad laten leggen. Ja, het pausdom heeft met al zijn gruwelen de Joden veel ergernissen gegeven. Ik geloof, als de Joden onze prediking over de woorden van het Oude Testament zouden horen, er velen van hen gewonnen zouden worden. Met debatteren maakt men hen maar toorniger en verstockter in hun hoogmoed; als er één of twee rabbi's van hen afvielen, dan zou er wat gebeuren, want zij zijn het wachten bijna moe geworden.

164. De Joden hebben grote mannen gehad.

“Wij hebben de Joden lief,” sprak Luther, “maar wat zijn zij hoogmoedig en trots. Doch dit volk heeft voortreffelijke mannen gehad, als Abraham, Izak, Jakob, Mozes, David, Samuël, Daniël enz. Wie zou het niet weemoedig stemmen, dat zulk een groot en heerlijk volk zo jammerlijk zou moeten verloren gaan?”

De Latijnse (= Rooms Katholieke) kerk heeft geen voortreffelijker kerkvader gehad dan

Augustinus, en de Oosterse (= Grieks-orthodoxe) kerk had de beroemde Athanasius. Daarom zijn zij als twijgen, die op de rechte boom ingeënt zijn. De profeten noemen de Joden, speciaal dan de heilige linie van Abraham, een schoon rijsje of takje; en Christus Zelf moest uit zulk een schoon gewas voortkomen.”

165. De stam van de Joden verdorven.

Zoals uit het hout van de wijnstok en de ranken niets kan vervaardigd worden, om het te gebruiken en zij slechts dienen voor het vuur en de as, zoals de profeet Ezechiël zegt, maar toch, zolang het aan de wijnstok is, zijn vruchten draagt, — zó zijn uit de Joden voortgekomen de profeten en apostelen, en boven alles Christus Zelf; maar tegenwoordig is de stam niets waard.

166. Van de roeping.

Als zij, die het leraarsambt bedienen, daarvan geen vreugde en troost hebben, wanneer zij denken aan Hem, die hen geroepen en gezonden heeft, staat het niet best met hen. Mozes moest door God wel zesmaal geroepen worden. En wat mij betreft — God heeft er mij zomaar ingebracht; had ik het tevoren geweten, dan had het voeten genoeg in de aarde gehad. Maar nu ik het eenmaal aanvaard heb, wil ik het ook met Hem ten uitvoer brengen. Ik zou het voor de hele wereld niet zo maar aanvaarden, nu ik het weet, welk een zorg en nood het met zich meebrengt. Maar, omgekeerd, ziende op Hem, zou ik het ook niet hebben willen missen; ook nu wil ik geen andere God hebben. Anderen voor mij hebben de paus aangevallen om zijn losbandig leven; maar ik heb zijn leer aangevallen en het monnikendom en de mis bestormd, op welke twee zuilen het gehele pausdom rust. Dan had ik nooit kunnen zien, dat deze beide zuilen zouden instorten, want dat zou zoveel betekend hebben, alsof iemand God en de schepping zou aangevallen hebben.

167. Wat God in ieder beroep eist.

God wil, sprak Luther in 1540, dat wij nooit het geringe mogen verachten. De Romeinen leerden al, dat men ook geringe vijanden niet verachten moest. Want toen zij Hannibal geslagen hadden en meenden veilig te zijn, begon de Carthaagse oorlog pas goed. Ook in het geringste behoort een Christen vlijtig te zijn. Want wie in 't kleinste getrouw is, die is ook in het grootste getrouw. (Luk. 16: 10). Wie het kleine niet eert, is het grote niet waard.

168. Niet te goed van vertrouwen!

Niemand moet een ander voor zijn vertrouwde vriend houden.

Eens zat een haan op een boom, terwijl de vos voorbij kwam. Deze sprak: Kom toch naar beneden, want daar is een landvrede afgekondigd, waarbij alle onenigheid tussen mensen en dieren opgeheven is en alle schepselen elkander helpen willen. Maar de haan sprak: Het kan allemaal wel zijn, maar ik heb er nog geen bericht van ontvangen. Daarom houd ik mij voorlopig aan de gedragslijn, die mijn ouders en voorouders jegens vossen en hun kornuiten in acht genomen hebben.

En, zei Luther: De Heilige Schrift zegt, dat men alle geesten geen geloof moet schenken, want, had de haan de vos geloofd, het had hem zijn leven gekost.

Raadsel van Luther: “Het is voor één te eng, voor twee goed, voor drie te wijd.” Antwoord: Zwijgen; want als drie iets weten, weten honderd het ook.

169. Rijm van Luther.

*Daar is op aarde geen beter list,
Dan wie zijn tonge meester is.
Veel weten, van weinig gewagen,
Niet antwoorden op alle vragen.
Praat weinig en maak het waar,
Wat gij leent, betaal het baar.
Laat ieder in zijn kwaliteit,
Zo blijft gij wèl, wie gij zijt.*

170. **Christus is het alléén.**

Wat ik in de theologie vermag, dat weet ik daarvandaan, dat ik geloof, dat Christus alleen de Heere is, van Wie de Heilige Schrift spreekt. Ik heb het niet uit de grammatica en ook niet van mijn kennis van het Hebreeuws. Dat kan men ook zien aan de oud-vaders, zoals Bernard en Augustinus; als zij van Christus spreken, hoe liefelijk is dan hun leer; maar als Christus er buiten valt, is hun leer mij zo koud als ijs of sneeuw.

In mijn jeugd heb ik veel gelezen; daar ik een monnik was, vooral de Bijbel; een ieder moet hem vlijtig lezen, want dat “doet” het alleen, het Woord van God. Want als ik de Bijbel niet had, maakte ik zomaar van Christus een andere Mozes. Maar dan hebben wij die lieve Heere Jezus weer en laat ons daarvoor dankbaar zijn en Hem vasthouden en daarvoor alles over hebben.